HITLERS
Derde Rijk

Nummer 31

Alle verschrikkelijke geheimen onthuld

Oorlogseconomie
platgegooid

Fort Europa
De Atlantikwall

Von Manstein
Er genadig vanaf gekomen

Duitse joden
een lang donker tijdperk

Hitler
Uit het openbaar verdwenen

HITLERS
Derde Rijk

Deel 31 Inhoud

Geheim Hitler-archief 177 t/m 182
Uit het openbaar verdwenen

Nazi-verschrikkingen 163 t/m 167
Duitse Joden

In het Derde Rijk 189 t/m 194
De oorlogseconomie

Hitlers Oorlogsapparaat 235 t/m 240
Duitse verkenners

Hitlers Handlangers 119 t/m 122
Erich von Manstein

Hitlers Veldslagen 237 t/m 244
Het einde in Italië

Hitlers Oorlogsapparaat 241 t/m 246
Fort Europa

Hitlers Veldslagen 245 t/m 252
Over de Rijn en de Oder

Nazi-Symbolen 123 t/m 126
Burgers in uniform

A tot Z van het Derde Rijk 133 t/m 134
Vichy-regering - Volkische Bewegung

Fotoverantwoording:
Geheim Hitler-archief 177-182: Aerospace Publishing. **Nazi-verschrikkingen 163-167:** AKG, Topham, Aerospace, Süddeutscher Verlag. **In het Derde Rijk 189-194:** AKG, Topham, Popperfoto, US National Archives, Aerospace. **Hitlers Handlangers 119-122:** Süddeutscher, AKG, Aerospace. **Hitlers Veldslagen 237-244:** Aerospace, Topham, Süddeutscher, US Holocaust Memorial Museum. **Hitlers Oorlogsapparaat 235-240:** Aerospace, Popperfoto. **Hitlers Veldslagen 245-252:** Aerospace, Amber. **Hitlers Oorlogsapparaat 241-246:** Aerospace, Süddeutscher. **Nazi-symbolen 123-126:** Aerospace, Süddeutscher. **A-Z 133-136:** Aerospace, USHMM, AKG, Popperfoto, Topham.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt in welke vorm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Midsummer Books Ltd. en Maxwell B.V. Alle rechten voorbehouden. Deze uitgave mag niet in gewijzigde vorm of tegen een hogere prijs dan de aanbevolen verkoopprijs uitgeleend, wederverkocht, verhuurd of op andere wijze op commerciële basis aangeboden worden.

© 2002 Maxwell B.V.
© 2001 Midsummer Books
Brightstar Publishing plc. 2001

Uit het openbaar verdwenen

Toen de geallieerden oprukten trok Hitler zich terug in een donkere wereld waarin hij vervreemde van alle realiteitszin en elke vorm van medeleven. In deze totale isolatie verkwanselde hij de levens van zijn aanhangers en sleepte hij ze mee in een hopeloze, allesvernietigende oorlog.

Boven:
De broek van de Führer op 20 juli 1944. Door de bomaanslag werd Hitler gesterkt in zijn paranoia en in de overtuiging dat het noodlot hem had gespaard voor een of ander 'hoger doel'.

Links:
(van links naar rechts) Eva Braun, Hitler, Blondi en 'Sepp' Dietrich bij de Berghof in Berchtesgaden in het voorjaar van 1944. Hitler zou zijn huis in de bergen weldra voorgoed verlaten.

HITLERS TREIN STOPTE om kolen en water in te slaan. Het was november 1942: het Zesde Leger van generaal Paulus probeerde Stalingrad alsnog in te nemen voordat de winter het Duitse offensief opnieuw zou platleggen. Hitler, die ervan overtuigd was dat zijn generaals niet voldoende daadkrachtig waren om de oorlog in het Oosten te winnen, had zichzelf tot opperbevelhebber benoemd. Elke dag overlegde hij met zijn staf en verplaatste hij gekleurde vlaggetjes op een plattegrond die een gebied van de Poolcirkel tot aan de Kaspische Zee besloeg. Maar toen hij die ochtend opkeek van zijn papieren, zag hij de harde realiteit. Een trein met troepen was op het spoor naast hem gestopt en door de ramen zag hij de vermoeide gezichten van de uitgeputte, gewonde soldaten. Hitler gaf opdracht de gordijnen dicht te doen.

IN HET UNIFORM

Het was niet zo dat Hitler emotioneel niet bestand zou zijn tegen het lijden van zijn medemensen. Hij had de loopgraven in de Eerste Wereldoorlog overleefd en was daar als oorlogsheld uit tevoorschijn gekomen. Het interesseerde hem gewoonweg niet. Hij had een diepe minachting voor het menselijk leven dat hij ooit afdeed als "een belachelijke kosmische bacterie'! Omdat menselijk lijden voor hem helemaal niets betekende had hij in Vlaanderen kunnen overleven. Het verklaarde echter ook waarom hij nooit begreep hoe anderen zouden reageren op zijn totale gebrek aan medeleven. Tijdens de hele Tweede Wereldoorlog bezocht Hitler nog niet één veldhospitaal. Hij liet het aan Goebbels over om de kapot gegooide steden te bezoeken nadat de vijandelijke bommenwerpers hun werk hadden gedaan.

Toen de oorlog uitbrak, trok Hitler een grijze militaire tuniek aan en kondigde hij aan dat hij tot aan de eindzege zijn uniform zou blijven dragen. Het was het symbolische einde van zijn politieke carrière: vanaf 1939 zou hij vooral een militaire leider zijn. Toch hield hij in 1940 nog negen openbare toespraken voor een grote menigte. In 1941 wist hij er nog eens zeven te geven, ondanks het feit dat hij de tweede helft van dat jaar doorbracht op zijn nieuwe militaire hoofdkwartier in Oost-Pruisen. Vanaf juni 1941 eiste de oorlog tegen Rusland al zijn aandacht op en nam hij steeds meer taken over van zijn officieren. Hitler gaf in 1942 vijf openbare toespraken en in 1943 nog maar twee. Naarmate de militaire situatie verslechterde, trok de Führer zich steeds meer terug uit het openbare leven. Hij bracht in 1943 slechts een paar dagen door in Berlijn en verdeelde zijn tijd tussen Berchtesgaden en de 'Wolfsschanze'.

Volgens verslagen van de SD uit 1942 had het Duitse volk het vertrouwen in Hitler nog niet verloren. Ze wilden hem zien; het liefst tijdens een spectaculaire partijbijeenkomst, maar anders in ieder geval in de nieuwsbeelden. Goebbels probeerde Hitler af te schilderen als een majestueus figuur, die zijn aandacht volledig op de oorlog moest richten en die verder

Boven:
Mussolini, Goering en Hitler, drie zelfverklaarde militaire genieën, bespreken hun strategie. Terwijl de Duitse oorlogssituatie verslechterde nam Hitler steeds meer foute beslissingen waarmee hij het lot van Duitsland op het slagveld en in eigen land beslechtte.

Linksboven:
Dr. Theodore Morrell - die negen jaar lang Hitlers dokter was - maakte de Führer alleen maar zieker door zijn cocktails van amfetaminen.

nergens tijd voor had. Met de film 'De grote koning', die in het voorjaar van 1942 in première ging wilde hij een link leggen tussen Hitler en Frederick de Grote, de gevierde strijdheer die het Pruisische Keizerrijk had gesticht.

'DE GROTE KONING'

Het doel van de campagne van 1942 was het innemen van de Russische oliereserves om Rusland te dwingen de oorlog te staken. Terwijl de Duitse troepen ver waren opgerukt in de Kaukasus, wilde het Rode Leger Stalingrad niet opgeven. Hitler moest daarom zijn troepen opsplitsen. Als gevolg daarvan was het Zesde Leger van Paulus aan het eind van dat jaar volledig omsingeld en werd Hitler geconfronteerd met de vrees voor zijn eerste grote nederlaag. Lang voordat de Russisch tegenaanval het lot van de Duitsers bij Stalingrad bezegelde, had Hitler zich afgekeerd van zijn generaals. Hij was zo kwaad op ze dat hij zelfs niet meer samen met ze wilde eten op het tijdelijke hoofdkwartier in de Oekraïne. Op 24 augustus beschuldigde Hitler generaal Halder, het hoofd van de generale staf, van lafheid: "Wat kunt u, die ook in de Eerste Wereldoorlog al in die stoel zat, mij nou vertellen over de soldaten - als u zelf geen enkele oorlogs-onderscheiding draagt?" Na een ruzie met Jodl twee weken later, liet Hitler een legertje stenografen aanrukken die alles wat gezegd werd tijdens de vergaderingen met de generaals moesten noteren om te voorkomen dat Hitlers eigen woorden tegen hem gebruikt zouden worden. Halder kreeg zijn congé. Er was één publiek overgebleven waarop Hitler nog steeds rekende: de oude partijgetrouwen die zoals gebruikelijk ook dat jaar in november weer in München bij elkaar kwamen. Toen hij daar zijn jaarlijkse toespraak hield, waren de geallieerden zojuist in Noord-Afrika geland. Het was algemeen bekend dat het Rode Leger zich nog altijd verzette bij Stalingrad, terwijl de Russische winter zich alweer aandiende. Wat was Hitler van plan? Zijn toespraak werd voor de hele natie uitgezonden, maar het grote publiek wachtte tevergeefs op uitspraken over een doelgericht beleid. Het was de gebruikelijke tirade tegen het internationale jodendom en de onvermijdelijke triomf van het nationaal-socialisme, die echt wel zou komen als het Duitse volk maar bleef geloven. Hij wist de Gauleiters die ter plekke waren opnieuw te overtuigen. Maar deze 'alte Kämpfer' beseften maar al te goed dat ze hun bruggen achter zich hadden verbrand en dat de Führer hun enige hoop was. Maar het gewone volk wilde meer dan slogans. Door de rantsoenering, de Britse bombardementen en het verlies van geliefden aan het front in Rusland werd de steun die Hitler sinds 1930 van het volk had gekregen langzaam uitgehold. Hitler was vroeger zeer alert geweest zodra zijn image leek te worden aangetast. Nu weigerde hij echter de massa's nog langer te bespelen. Waarschijnlijk, zo bedacht hij zich, verdiende het Duitse volk hem niet. Tegenover zijn intimi, de vaste gasten op de Berghof, hield Hitler de schijn van optimisme op die in 1945 groteske proporties zou aannemen. Maar door het dubbele fiasco in Stalingrad en Noord-Afrika waren alle vooruitzichten op een militaire zege voor Duitsland allang verkeken. Hitler wees vredesinitiatieven van Stalin begin 1943 af. Hij wilde alles op alles zetten en was alleen maar tevreden met de absolute eindoverwinning. De slag om Koersk moest de Russen minstens een jaar rustig houden, maar deze slag was

Boven:
Een vermoeid ogende Hitler ontmoet Mussolini in de namiddag van 20 juli 1944. Dit was de 17e en laatste ontmoeting tussen de twee dictators. Hitler weigerde zich door de bomaanslag te laten dwingen om deze bijeenkomst uit te stellen. De twee bezochten Rastenberg om de plek van de ontploffing te bekijken.

in juli 1943 al voorbij, terwijl de geallieerden in Sicilië landden.

BUIGEN OF BARSTEN

In 1941 nam Hitler nog meer afstand van het Duitse volk. Hij verdeelde zijn tijd tussen de Wolfsschanze en de Berghof, en liet zich zelfs niet meer filmen voor de nieuwsberichten. Hij hield nog niet één openbare toespraak. Wel sprak hij op 24 februari in München een select gezelschap toe van 'alte Kämpfer' ter herdenking van de presentatie van het partijprogramma in 1920, maar hij weigerde gehoor te geven aan het verzoek van Goebbels om deze toespraak op de radio uit te zenden. Hij hield dat jaar maar twee toespraken op de radio, op 30 januari en 21 juli, de laatste omdat hij moest bewijzen dat hij de bomaanslag van Von Stauffenberg had overleefd. Zelfs zijn jaarlijkse toespraak voor de 'alte Kämpfer' in München op 8 november werd door Himmler voorgelezen. Hitler was onzichtbaar geworden; de grote redenaar had zijn publiek verlaten. Hij had geen triomfen meer waarover hij kon opscheppen. Het enige wat hem nog restte, was de aloude litanie tegen de joden en de belofte van 'geheime wapens'. Buiten zijn intieme kring van 'bergbewoners' nam ook niemand meer de moeite om te doen alsof. Er kwamen bij de SD steeds meer meldingen binnen dat Hitler niet alleen impopulair was geworden: hij werd inmiddels als irrelevant beschouwd. Hitler werd als een vervelend obstakel gezien. Alleen zijn bestaan hield het Duitse volk dat uitgeput was door de niet-aflatende bombardementen en de eindeloze lijsten met slachtoffers nog van de felbegeerde vrede af.

ONZICHTBAAR

Hitler bracht de vier maanden voor de geallieerde landingen in Normandië op de Berghof door. Veilig in zijn fort in de bergen, dichterbij de Wagneriaanse helden van zijn fantasiewereld, kon hij doen alsof de toekomst niet bestond. Terwijl de geallieerden landden, was hun grip op de stranden in Normandië zo sterk dat zelfs de pantsers van de SS ze niet meer konden afstoppen. Plannen voor een stortvloed aan raketten op de stranden liepen op niets uit. Het Duitse leger vocht als duivels om zich staande te houden, maar toen ook de Ostheer viel als gevolg van de mokerslagen van het Rode Leger, was de droom voorbij. De militaire leiders werden daarna regelmatig opgeroepen voor besprekingen met Hitler. De Wolfsschanze in Oost-Pruisen kreeg extra bescherming tegen lucht-

Links:
Hitler geloofde dat het lot van Duitsland onlosmakelijk was verbonden met zijn eigen lot. Hitler wilde niet van overgeven weten; zijn volk moest hem maar in de afgrond volgen. Zij hadden hem teleurgesteld en hadden daarmee hun bestaansrecht verspeeld.

aanvallen. Maar alle realiteitszin leek voorgoed verdwenen. In de late avond van 13-14 juli wandelde Hitler door de gangen van de Berghof. Hij wenste de vrouw van Dr. Brandt welterusten en bleef even staan voor de portretten in de grote zaal. Hij wist dat alles voorbij was, ook al weigerde hij dat toe te geven aan zijn entourage. Op 14 juli vloog hij naar Oost-Pruisen om nooit meer in Beieren terug te komen. Zijn aankomst in Berlijn, zes maanden later, was onaangekondigd en bleef onopgemerkt. Toen Goebbels het nieuws over zijn dood bekendmaakte, wisten de meeste Berlijners helemaal niet dat Hitler überhaupt in de hoofdstad was geweest.

Onder:
Hitler liet zich nog maar zelden in het openbaar zien. De Duitsers moesten steeds grotere offers brengen, maar Hitler had zijn vertrouwen in de Duitse natie verloren. Hij liet het aan zijn weinige handlangers die het nodige charisma hadden of die nog voldoende respect genoten van de gewone Duitsers over om het moreel te verhogen. In 1944 waren mensen met deze kwaliteiten echter dun gezaaid.

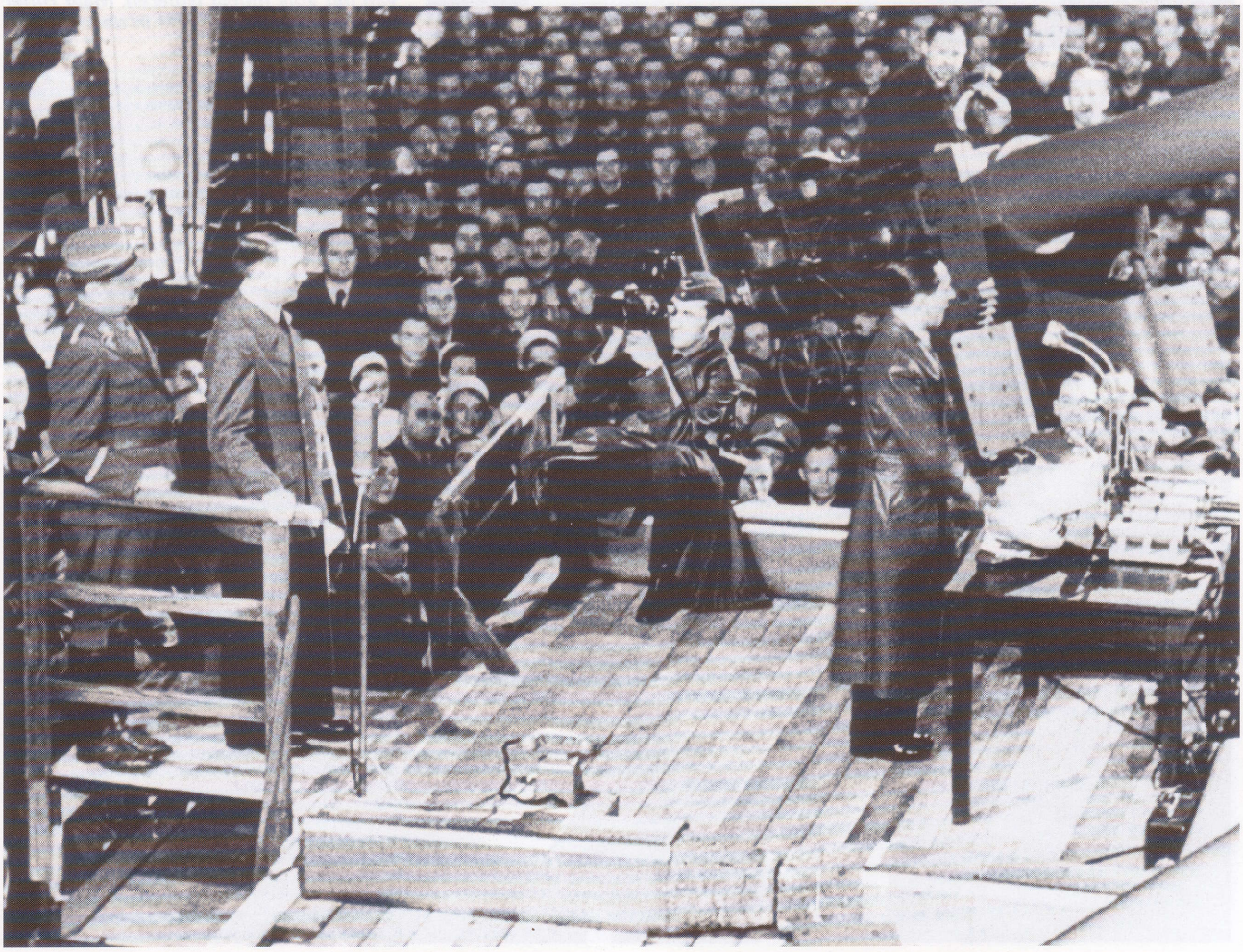

MINACHTING VOOR HET LEVEN

Boven en links:
Hitler minachtte de mensheid hartgrondig. Hij beschreef een mens als niet meer dan een 'kosmische bacterie'. De miljoenen Duitsers die door hem om het leven waren gekomen, waren voor hem puur abstracte cijfers.

Onder:
Goebbels drong er bij Hitler herhaaldelijk op aan dat hij zich niet van het volk moest isoleren. Maar Hitler nam nooit zelf een kijkje in de platgegooide steden.

Duitse Joden

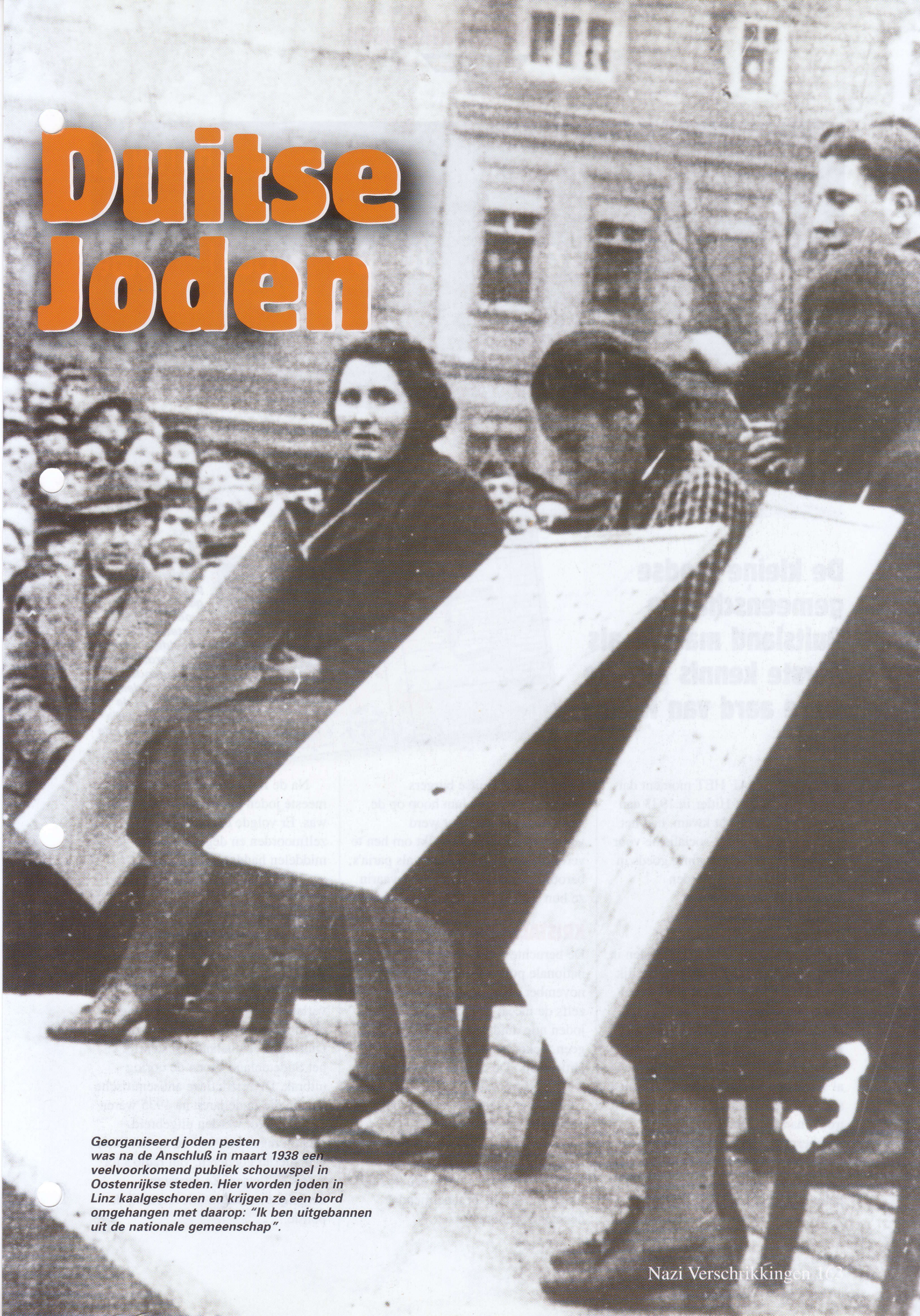

Georganiseerd joden pesten was na de Anschluß in maart 1938 een veelvoorkomend publiek schouwspel in Oostenrijkse steden. Hier worden joden in Linz kaalgeschoren en krijgen ze een bord omgehangen met daarop: "Ik ben uitgebannen uit de nationale gemeenschap".

De anti-joodse campagne van de nazi's begon met een boycot van alle winkels met joodse eigenaren. Teksten op de winkels en SA'ers die toezicht hielden, moesten de mensen ertoe aanzetten elders te gaan winkelen.

De kleine joodse gemeenschap in Duitsland maakte als eerste kennis met de ware aard van Hitlers nazi's.

Links:
Bij wet van 5 oktober 1937 werden alle joodse paspoorten waarin geen rode letter 'J' (voor Jude) was gestempeld ongeldig verklaard. Dit was de volgende stap in de geleidelijke isolatie van de Duitse joden die uiteindelijk tot de getto's en de gaskamers leidde.

VANAF HET moment dat Adolf Hitler in 1933 aan de macht kwam, had het nationaal-socialisme voor de joden weinig goeds in petto: vernederingen werden opgevolgd door wettelijke discriminatie, onderdrukking, deportatie en tenslotte de dood.

Een aantal van de 600.000 joden in Duitsland zag tijdig in hoe gevaarlijk het nazisme was en zette alles in het werk om te emigreren. Maar honderdduizenden geassimileerde joden - Duitssprekend, in de Duitse cultuur ingevoerd en in vele gevallen al vele jaren werkzaam voor de Duitse staat - waren ervan overtuigd dat hun trouw aan hun land hen zou beschermen. Het merendeel van de joodse gemeenschap geloofde dat hun toekomst in Duitsland lag en voelde helemaal niets voor de zionistische oplossing van emigratie naar Palestina. Als Duitse burgers vestigden de joden hun hoop op de wet. Maar juist die wet werd veranderd en werd gebruikt om hen te veroordelen tot een bestaan als paria's, beroofd van de burgerrechten waarin ze hun vertrouwen hadden gesteld.

KRISTALLNACHT

De beruchte Kristallnacht, de nationale pogrom die plaatsvond in november 1938, maakte tenslotte voor zelfs de meest geïntegreerde Duitse joden nog duidelijk dat er voor hen geen toekomst was weggelegd in Hitlers rijk. De meeste synagogen in Duitsland werden ontheiligd of verbrand en meer dan 7000 joodse bedrijven werden geplunderd en vernield. Joodse huizen, scholen, ziekenhuizen en begraafplaatsen werden vernield en meer dan 26.000 joden werden in 'beschermende hechtenis' genomen.

Na de *Kristallnacht* beseften de meeste joden dat er geen hoop meer was. Er volgde een golf van zelfmoorden en degenen die de middelen hadden probeerden wanhopig het land te ontvluchten. Deze emigratie ging ook na het uitbreken van de oorlog nog door, totdat de val van Frankrijk in 1940 de laatste grote emigratieroute vanuit Duitsland afsloot. 400.000 joden hadden de nazi-staat sinds 1933 verlaten, maar er woonden er nog altijd minstens 200.000 in Groot-Duitsland - Duitsland, Oostenrijk en het Sudetenland - toen de oorlog uitbrak. De restrictieve antisemitische wetten die in de jaren na 1935 waren afgekondigd, werden uitgebreid. Joden kregen een verbod op het bezit van allerlei goederen, van radio's tot auto's en fietsen. Ze moesten dergelijke artikelen inleveren bij de politie.

Boven:
Kristallnacht, ***9 november 1938, was een ramp voor de Duits-joodse gemeenschap. Naast de vernieling van hun eigendommen werden veel joodse dames verkracht en werden er 91 joden vermoord. De nazi's confisqueerden 100 miljoen Reichsmark aan verzekeringsgelden en legden een boete van één miljard Reichsmark op aan de joden die verantwoordelijk werden gehouden voor de wandaden.***

In augustus 1937 werden de eerste wetten aangenomen waardoor joden een speciale behandeling kregen. Joden moesten zichzelf gemakkelijk identificeerbaar maken door hun baby's een naam te geven uit een lijst van voorgeschreven namen. Als de namen van de ouders zelf niet op de lijst stonden, moesten ze een tweede voornaam aannemen: Israël voor mannen en Sara voor vrouwen.

JOODSE GETTO'S

De nazi's zetten in Duitsland zelf geen officiële getto's op. Maar er ontstonden vanzelf joodse gemeenschappen omdat er strenge bepalingen waren voor waar joden zich mochten vestigen.

Er werd een zeer strenge avondklok ingesteld voor joden, die vanaf het najaar van 1941 gemakkelijker af te dwingen werd toen het joden vanaf zesjarige leeftijd verplicht werd een gele davidsster duidelijk zichtbaar op hun kleding te dragen. Tegelijkertijd werd het de joden verboden gebruik te maken van het openbaar vervoer. Uiteindelijk mochten joden alleen nog maar in *Judenhäuser* (joodse huizen) wonen, waar alle joden, die uit huizen van ariërs waren verdreven, desnoods met geweld naartoe werden overgebracht.

Hoewel het merendeel van de Duitsers volledig achter de repressieve antisemitische maatregelen stond die door de nazi's voor de oorlog werden geïntroduceerd, drong slechts een minderheid daadwerkelijk aan op uitroeiing van het joodse ras of het verbannen van alle joden uit Duitsland.

De oorspronkelijk door de nazi's geïnspireerde boycot van joodse bedrijven in 1933 was niet door het grote publiek overgenomen en tijdens de Kristallnacht richtten SA-mannen de grootste schade aan de synagogen en winkels aan. Veel Duitsers, met name in de dorpen, verzetten zich passief tegen de regels van de nazi's door klant te blijven van joodse winkels en handelaren, zelfs nadat de oorlog was uitgebroken.

Door dit kleinschalige verzet bleef een beperkt aantal Duitse joden, meestal hoopvolle jongeren, nog enigszins optimistisch gestemd. Zij

Boven:
Een joods gezin is gemakkelijk te onderscheiden in de menigte. Door hun davidsterren zijn zij gemakkelijke doelwitten voor openbare spot. Hun dochtertje blijft deze vernedering bespaard totdat ze zes wordt.

voelden zich gesteund door het medeleven van de gewone Duitsers en voelden weinig angst - grotendeels ook omdat ze toch al buiten de Duitse maatschappij geplaatst waren. Veel van deze optimisten dachten zelfs dat niet-joodse Duitsers meer te vrezen hadden van de onderdrukking door de nazi's omdat zij meer te verliezen hadden.

RITUELE VERNEDERING

De meeste Duitse joden waren echter minder positief gestemd. De ervaringen van het halfjoodse schoolmeisje dat door haar onderwijzers verplicht werd om alleen voorin de klas te gaan zitten, was geen op zichzelf staand incident. Steeds meer joden werden gemeden door hun voormalige vrienden en buren. Maar de pesterijen en onderdrukking uit de jaren voor de oorlog veranderden na 1941 in een alles omvattende terreur, waarbij een roffel op de deur de eerste stap kon zijn voor deportatie naar het Oosten.

De optimisten werden gesterkt door de schijnbare intentie van de gerechtelijke macht om alle Duitsers, ariërs zowel als joden, voor de wet gelijk te behandelen. In de zomer van 1939 gelastte een rechtbank in Frankfurt dat een taleninstituut een joodse vrouw het geld moest terugbetalen dat ze had betaald voor een taalcursus die ze niet had kunnen bijwonen. In de volgende zaak veroordeelde de rechter de echtgenote van een partijlid die had geweigerd om te betalen voor de goederen die ze in een winkel had gekocht. Zij beweerde dat ze niet wilde betalen omdat de eigenaar van de winkel joods was en zij dat aanvankelijk niet had geweten. De rechter oordeelde dat de winkelier volledig schadeloos moest worden gesteld.

GEEN HOOP

Dit uiterlijke vertoon van onpartijdigheid was echter misleidend. In een memo van het ministerie van justitie van juni 1939 stond: "Interventie in de economische situatie van joden met buitenrechtelijke middelen moet worden vermeden. Het is op gronden van het sociale welzijn ongewenst om de joden volledig verarmd te laten raken. De joden moeten daarom de mogelijkheid hebben zich tot de rechter te wenden en zaken in hun voordeel te laten beslechten." Maar verderop in het memo stond: "De uitsluiting van de joden uit de Duitse economie moet volgens plan en binnen de bestaande regelingen worden voltooid. Bedrijven en andere eigendommen van joden, waardoor zij een bepaalde economische invloed krijgen, moeten Duits eigendom worden conform de voorgeschreven

Links:
Een Duitse vrouw wordt door de SA vernederd vanwege haar relatie met een jood. Op het bord staat: "Ik ben hier het grootste varken en laat me alleen met joden in".

methoden." In feite verklaarde men hiermee dat als men de joden al hun bezittingen afnam, zij de staat tot last zouden worden. Zij die konden bijdragen aan de Duitse economie moesten dat blijven doen en zouden voor hun eigen onderhoud moeten blijven betalen totdat er een definitieve oplossing voor het jodenvraagstuk kon worden geïmplementeerd.

ONHERKENBAAR

Toen de holocaust echt startte, was de joodse bevolking van Duitsland onherkenbaar veranderd. De joden die jong en energiek genoeg waren, waren geëmigreerd. Het restant was arm of oud. In juni 1940 was bijna 60% van de joden in Duitsland ouder dan 45. De systematische deportatie van de Duitse joden begon in september 1941. In eerste instantie werden ze naar getto's in Polen, Wit-Rusland en de Oostzee-staten gestuurd. Oudere en prominente joden, en de joden die tijdens de Eerste Wereldoorlog in het leger hadden gediend, gingen naar het 'modelgetto' in Theresienstadt. De deportaties gingen nog tot begin 1943 door. De meesten die naar het Oosten waren gestuurd, stierven dat jaar toen de getto's ontruimd werden; de laatste transporten gingen zelfs rechtstreeks naar de vernietigingskampen.

NA DE STORM

Toen de transporten ten einde kwamen waren er nog maar zo'n 15.000 joden overgebleven in Duitsland en zo'n 7000 in Oostenrijk. De meeste overgeblevenen waren van gemengd ras of waren met niet-joden getrouwd. Maar ook zij waren niet veilig en tot aan het einde van de oorlog werden er pogingen ondernomen om de laatste restanten van het joodse ras uit Duitsland weg te vagen. Maar niet alle joden werden naar de getto's en vernietigingskampen gestuurd. Een paar duizend joden bleven de hele oorlog in Duitsland ondergedoken met behulp van valse papieren of de steun van de weinige 'arische' vrienden die weigerden net te doen alsof ze niet zagen wat er met de joden gebeurde.

Vrijheid tegen een prijs

TUSSEN 1933 en 1939 (toen de grenzen werden gesloten) vluchtte meer dan de helft van de joodse bevolking van Duitsland weg voor de vervolging door de nazi's. Ondanks dat het leven in Duitsland steeds zwaarder werd, was emigratie geen gemakkelijke optie. Wie wegging moest alles opgeven. In 1933 mochten de emigranten niet meer dan 200 mark meenemen. In 1938 was dit nog maar tien mark. Alle eigendommen moesten worden ingeleverd zonder dat daar enige vergoeding tegenover stond. Het feit dat zovelen toch alles achterlieten, geeft aan hoe bedreigd zij zich voelden. Maar niet alleen de beslissing om te vertrekken was een moeilijke keus; Duitse joden die wilden emigreren waren in de rest van de wereld niet echt welkom en sommigen konden nergens naartoe. Een man die op zoek was naar een land waar hij asiel kon aanvragen, vroeg aan zijn adviseur: "Heb je misschien nog een andere aarde?"

Hierboven en rechtsboven:
Albert Einstein (hierboven) was een van de duizenden joden die een nieuw leven wilden opbouwen in Amerika. Zijn vertrek was een groot verlies voor Duitsland. Zijn genie en zijn kennis van onderzoek naar de atoombom leverden hem financiële zekerheid op toen hij in Amerika aankwam. Velen kwamen tot de ontdekking dat het niet altijd zo gemakkelijk was hun vaardigheden in een ander land ten gelde te maken, vooral niet omdat ze in het nieuwe land niet meer konden communiceren. Zonder kennis van Engels bleek het voor de meesten onmogelijk om een goede baan te vinden.

Boven:
'De Intellectuele Emigratie' door Arthur Kaufmann. Dictaturen staan erom bekend dat ze originele of 'subversieve' denkers niet accepteren. Onder de vluchtelingen waren onder andere de schrijver Thomas Mann en de beroemdste joodse vluchteling: Albert Einstein.

Hieronder:
Na de gruwelen van de Kristallnacht *is een Duits joods gezin op weg naar Engeland. Hen wachtte een onzekere toekomst zonder geld of thuis. Maar ondanks hun ontberingen was hun lot zeker te verkiezen boven dat van de achterblijvers.*

Hitler dacht dat de hoge kwaliteit van de Duitse producten de gebrekkige productieaantallen zou goedmaken. Hij had het bij het verkeerde eind.

De oorlogs-economie

WOII was een uitputtingsslag. Het land dat de meeste wapens bouwde, zou uiteindelijk winnen. Duitsland was niet dat land.

DUITSLAND WAS HET industriële hart van de Asmachten en het economische centrum van het vasteland van Europa. Het was het enige As-land dat de enorme productiviteit van de Russische en Amerikaanse economieën nog enigszins kon benaderen. Na de verbijsterende militaire successen van 1939-41 had nazi-Duitsland ook de materialen en productiefaciliteiten van bezet Europa in handen. De grondstoffen en fabrieken van België, Nederland, Frankrijk, Luxemburg, Denemarken en Noorwegen bevonden zich onder Duits bewind. Maar de geallieerden bleven de Duitse productie van militaire apparatuur op vrijwel alle vlakken overtreffen en eind 1942 bouwden zij driemaal zoveel vliegtuigen en tanks.

Boven:
De geallieerden hanteerden zeer optimistische schattingen over de schade die door de bombardementen tot 1943 aan de Duitse industrie was toegebracht. In het Butt-rapport van 1942 werd berekend dat slechts één op de vier bommenwerpers zijn bommenlast binnen 8 km van het doel afwierp. Maar door de dreiging van de bombardementen werden de Duitsers gedwongen om zo'n 75 procent van hun 88-mm kanonnen in te zetten voor de luchtafweer.

PRODUCTIERACE

Het is overduidelijk dat Duitsland tijdens de oorlog veel minder wapens produceerde dan waartoe de Duitsers op basis van de beschikbare materialen, mankracht, technische en wetenschappelijke kennis en productiecapaciteit in staat moesten worden geacht. Groot-Brittannië, de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten hadden de beschikking over enorme voorraden grondstoffen, maar dat was niet het enige dat telde. Tot 1943 was de productie van wapens door Groot-Brittannië hoger dan die van het hele Duitse rijk. In 1942 was de Russische industrie als gevolg van de snelle Duitse opmars enorm verzwakt, maar toch produceerden de Russische wapenfabrieken in dat jaar nog altijd de helft van wat de Duitse fabrieken in de hele periode 1942 tot 1945 produceerden. Zoals historicus Richard Overy beschreef in 'War and Economy in the Third Reich': "hoezeer de statistieken de verschillen tussen beleid en omstandigheden ook mogen verbloemen, dit blijft een opmerkelijk contrast." Het contrast is des te opmerkelijker omdat, voordat de oorlog uitbrak, de Duitse economie waarschijnlijk beter was voorbereid op een conflict dan die van de andere Europese landen. De herbewapening was in 1933 gestart en het tempo ervan was vanaf 1936 versneld. Maar Duitsland moest wel vanaf bijna nul beginnen. Waar het de Duitse strijdkrachten betrof, begon de oorlog in Europa drie tot vier jaar te vroeg. Terwijl Hitler de wapenfabrieken en de burgerindustrie na het uitbreken van de oorlog nog probeerde te mobiliseren om het verschil met de tegenstanders te verkleinen, vond er geen totale economische mobilisatie plaats ter voorbereiding op een lange oorlog. De oorlogseconomie in vredestijd leek te worden opgevolgd door een op een vredessituatie gebaseerde economie in oorlogstijd. Het leven leek zijn gewone wending weer te hervinden. Dit was echter vooral het gevolg van het feit dat Hitler zich in de begindagen van de oorlog pijnlijk bewust was van de publieke opinie. Hij wilde niet dat de Duitse militaire acties gehinderd werden door onrust in het vaderland zoals in 1918 het geval was geweest.

Toch werd in de zomer van 1941 meer dan de helft van de Duitse arbeidskrachten ingezet voor militaire bouwprojecten. Dit was een veel groter aandeel dan in Groot-Brittannië in 1941 of in de Verenigde Staten tijdens de hele oorlog. Bovendien had Duitsland de beschikking over de grondstoffen van veroverd Europa, waaronder de vrijwel volledige Europese steenkool- en staalindustrie, de arbeiders en de productiecapaciteit. Toch was de wapenproductie twee jaar na het uitbreken van de oorlog nog maar weinig toegenomen. De situatie werd nog verergerd toen Hitler medio 1941 Operatie Barbarossa startte. Hierdoor raakte hij verwikkeld in een afschuwelijke uitputtingsoorlog tegen de Sovjet-Unie waarbij productiecapaciteit en productiviteit even belangrijk zouden worden als de vaardigheden op het slagveld.

LANG NIET VOLDOENDE

Er zijn verschillende redenen waarom Duitsland er aanvankelijk niet in slaagde de productieniveaus te verhogen. Er bestond een sterk verlammende en ongeorganiseerde bureaucratie in Duitsland en het land beschikte niet over één enkele centrale instantie die de oorlogsinspanningen coördineerde. De Raad van Ministers voor de Rijksverdediging - waarvoor Hermann Goering verantwoordelijk was - was in augustus 1939 opgericht en had een nuttige rol kunnen spelen bij het op elkaar afstemmen van de burger-,

militaire en industriële behoeften. Na zes bijeenkomsten werd de raad echter weer ontbonden. Goering wilde zijn speciale band met Hitler namelijk niet in gevaar brengen door problemen op te wekken. Hoewel Hitler de wapentypes kon bestellen die hij nodig achtte, werd de implementatie van zijn voorstellen bemoeilijk omdat er geen centraal geplande economie was. Er was geen rechte bevelslijn tussen de Führer en de fabriek. Daartussen lag een web van ministeries, hoge functionarissen en partijcommissarissen, elk met hun eigen apparaat, belangen en stempels, die voor meer dan de nodige bureaucratische rompslomp zorgden. Aan het eind van de lijn bevond zich het bedrijfsleven dat nog grotendeels uit zelfstandige ondernemers bestond. Zij hadden een hekel aan de bestuurlijke wanorde, de corrupte partijbonzen en het eindeloze invullen van formulieren waardoor de weinige vrijwillige pogingen om de oorlogseconomie om te vormen in de kiem werden gesmoord.

GEEN MASSAPRODUCTIE

Duitsland leerde nooit echt goed omgaan met het moderne concept van massaproductie. De Duitse strijdkrachten hadden van oudsher gewerkt met kleinere bedrijven en ambachtslieden die geavanceerde wapens konden maken. De sterke punten van de industrie waren altijd de kwaliteit, de ambachtslieden die vakwerk konden afleveren en de geavanceerde technologie geweest: deugden die echter veel tijd en materiaal vergden. Een geavanceerd ontwerp kreeg de voorkeur boven grootschalige productie. Dit leverde een prima kwaliteit op, maar leidde niet tot de vereiste productieaantallen.

Ook de behoefte aan steeds meer manschappen voor de Wehrmacht leidde tot chronische tekorten aan arbeiders. Het nazi-regime zag twee mogelijkheden: het aantal uren verhogen en de salarissen bevriezen, hetgeen voorheen weinig had opgeleverd; of nieuwe bronnen van arbeidskrachten aanboren. Hiervoor had nazi-Duitsland de keus uit twee groepen: vrouwen en buitenlandse arbeiders.

VROUWEN AAN HET WERK

De uitgebreide mobilisatie van vrouwen die zo succesvol was in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en de Sovjet-Unie vond in Duitsland niet plaats. De nazi-ideologie benadrukte de rol van de vrouw als echtgenote en moeder in plaats van als arbeidster. Halfslachtige pogingen om meer vrouwen naar de fabrieken te lokken leverden weinig op. Aan de vooravond van de Russische campagne in 1941 werkten er in de Duitse industrie amper meer vrouwen dan aan het begin van de oorlog. Het aantal werkende vrouwen steeg pas in 1943 tot boven het aantal van mei 1939 omdat Hitlers metgezellen hem er toen eindelijk van wisten te overtuigen dat het nodig was de vrouwen aan het werk te zetten. Alle burgers moesten zich aanmelden voor gedwongen

Links:
De dwangarbeiders werkten onder zeer slechte omstandigheden en moesten het vaak zonder voedsel en slaap stellen. Vaak werd de fabriek hun thuis. In deze omstandigheden was efficiënt werken onmogelijk.

arbeid, maar talloze vrouwen konden hier onderuit komen omdat veel hoge functionarissen er weinig voor voelden om de maatregel af te dwingen. Hoewel de wervingscampagne uiteindelijk mislukte, werden veel Duitse vrouwen er wanhopig van; ze hadden een krachtige leider gesteund die grote, sterke gezinnen als het hart van de nazi-ideologie bestempelde en nu voelden ze zich verraden. De boodschap van de nieuwe campagne was in tegenspraak met het nazi-beleid dat de belangrijkste functie van vrouwen het voortbrengen van kinderen voor het Rijk was. Duitsland maakte wel veel gebruik van buitenlandse arbeiders voor de oorlogsproductie. In 1944 maakten buitenlanders 21 procent uit van het totale aantal arbeiders in de industrie. Ook haalden de Duitsers arbeiders uit de concentratiekampen; in 1944 nam dit aantal toe van 30.000 tot meer dan 300.000. De omstandigheden waaronder de buitenlandse arbeiders moesten werken waren ongekend slecht. Met name de gevangenen uit de concentratiekampen moesten zich letterlijk dood werken. In de naoorlogse processen in

Onder:
Een Amerikaanse poster die vrouwen aanmoedigt om mee te werken. Maar Hitler wilde de vrouwen van de werkplek weren en ging daardoor voorbij aan een belangrijke bron van arbeidskrachten.

Onder druk werken

HITLER WIST de arbeiders volledig aan zijn wil te onderwerpen. De nazi-staat ontmoedigde vakbondsacties als onderhandelingsinstrument en had de vakbondsvertegenwoordigers vervangen door politieke intermediairs die de kant van de directies kozen. De arbeiders werden volgens strakke structuren georganiseerd. Ze mochten alleen maar werken als ze een identiteitskaart hadden, die vanwege disciplinaire overtredingen zomaar kon worden ingetrokken.

De steun van de arbeiders werd grotendeels 'gekocht' door secundaire arbeidsvoorwaarden die werden geboden door de organisatie '*Kraft durch Freude*'. Maar naarmate de oorlog langer duurde, kwamen er steeds meer loze woorden in de plaats van deze voorwaarden en werden de werkomstandigheden steeds zwaarder. Het streven van Albert Speer om vanaf 1942 de fabrieken tot extra prestaties aan te zetten, was in zekere zin zelfs contraproductief. Het ziekteverzuim en het aantal ongevallen op het werk steeg enorm. In bepaalde belangrijke bedrijfstakken daalde de productiviteit in plaats van te stijgen. Verzuim en slechte discipline waren een groot probleem. Later in de oorlog zorgden de niet-aflatende bombardementen voor steeds meer onrust onder de arbeiders.

In de Ford-fabriek in Keulen, die erg zwaar gebombardeerd werd door de geallieerden, was gedurende 1944 vrijwel constant 25 procent van de werknemers afwezig. Zelfs in München, dat redelijk ongedeerd bleef, was het verzuim in de BMW-fabriek in de zomer van 1944 maar liefst 20 procent. De overheid erkende het probleem en drong er bij de fabrieksdirecties op aan dat ze een betere discipline moesten afdwingen. Op 4 mei 1944 beschreef de directeur van de fabriek van Daimler-Benz in Untertfirckheim een aantal sancties die men kon opleggen: "Alle beschikbare maatregelen moeten worden ingezet om het verzuim te bestrijden... waar mensen zonder goede reden wegblijven van hun werk en de werkresultaten hieronder leiden, heeft de bedrijfsleider het recht en de plicht om de extra voedselcoupons van de schuldigen in te nemen, omdat in dergelijke gevallen de randvoorwaarden waarom men recht heeft op deze extra coupons niet langer vervuld worden." Als deze maatregelen niet werkten, was er nog altijd de Gestapo die de arbeider tot voorbeeld kon stellen. Af en toe werd er eens een dwarse arbeider naar een concentratiekamp gestuurd. Maar dergelijke gevallen waren eerder uitzondering dan regel.

De meeste mensen werkten onvermoeibaar voor Hitler. De arbeiders van het Derde Rijk bleken een van de minst revolutionaire arbeidersklassen van Europa te zijn.

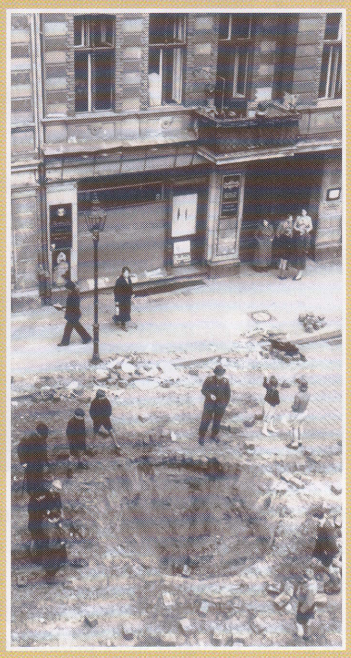

Linksboven:
Aanvankelijk voelden vrouwen (vooral uit de middenklasse) er weinig voor om te gaan werken. Maar naarmate de oorlog langer duurde en de situatie steeds wanhopiger werd, bleken zij zeer productieve en serieuze arbeidskrachten te zijn.

Rechtsboven:
De enorme krater krijgt maar weinig aandacht van voorbijgangers. Men zag dit straatbeeld vrij regelmatig en wie er over klaagde kon een bezoekje van de Gestapo verwachten en riskeerde zelfs gevangen te worden gezet.

Midden:
Het leven ging zo goed mogelijk door in de kapot gegooide Duitse steden. De bommen doodden en verwondden zowel nazi's als tegenstanders van de nazi's en leidden tot een grimmige solidariteit en vastberadenheid.

Links:
Medio juli 1944 leidden de stadsbewoners een donker bestaan in van ratten vergeven kelders en tijdelijke schuilplaatsen. Ze verruilden de ene kerker voor de andere zodra de sirenes het signaal gaven.

Neurenberg werd dit beleid beschreven als "uitroeiing door arbeid". De arbeiders uit het Oosten, de Russen en de Polen, werden zwaar mishandeld en stierven in groten getale door het zware werk of hielden er zware lichamelijke klachten aan over. Arbeiders uit landen als Denemarken en Frankrijk werden niet zo enorm slecht behandeld, maar woonden wel in erbarmelijke omstandigheden, kregen een laag salaris en werden gecommandeerd en gepest door de Duitse arbeiders die zelf ook merkten dat hun eigen omstandigheden steeds slechter werden. De buitenlandse arbeiders vormden echter nooit een volwaardige vervanging voor de goed geschoolde en ervaren Duitse werknemers.

Hitler zag in dat het een probleem was dat de militairen zich bemoeiden met de industrie en onnodig lastige specificaties voorlegden. Daarom wilde Hitler "primitievere, robuustere constructies" en de invoering van "eenvoudige methodes voor massaproductie". Pas met de benoeming van Albert Speer tot minister van bewapening lukte het om het Duitse industriële productiepotentieel redelijk te benutten. Hij richtte een gecentraliseerd planningsorgaan op en stelde rationele richtlijnen op voor de wapenproductie. Kleinere bedrijven werden gesloten en de ervaren medewerkers van die bedrijven werden elders te werk gesteld. Speer nam de beslissingen over de toewijzing van grondstoffen en productiemiddelen op nationaal niveau. Hij zette een nauw verweven productiesysteem op voor grote wapensystemen en plande en controleerde de volledige militaire productie.

HET WONDER VAN SPEER

Speers hervormingen leidden tot grote verbeteringen op het gebied van efficiency, coördinatie en bestuur. Ook wist hij de rol van de strijdkrachten in de oorlogseconomie terug te dringen. Deze hadden zich bemoeid met de ontwikkeling en productie van wapens en hadden de productie van allerlei goederen sterk vertraagd. Hitler besefte dat deze bemoeienis de reden was waarom de industriëlen altijd klaagden over de ongestructureerde werkwijze: vandaag een order voor 10 houwitsers, morgen voor twee mortieren enz." Door de bemoeienis van de militairen was het voor de Duitse industrie niet meer duidelijk waar de prioriteiten lagen. Een groep Duitse technici van Rechlin klaagde hierover in 1944: "wie niet beter weet kan niet geloven dat er daadwerkelijk zoveel inefficiëntie, gerommel, miscommunicatie, machtsmisbruik, onvermogen om de waarheid in te zien en onredelijkheid bestaat." Speer wist de invloed van de militairen uit de oorlogseconomie te weren en liet de productie organiseren door professionele industriële krachten. Deze inspanningen leverden het gewenste rendement: de productiecijfers stegen in 1943-44 aanmerkelijk.

KAPOT GEBOMBARDEERD

De geallieerde bombardementen van de zomer van 1944 wisten de Duitse productie uiteindelijk te vertragen en definitief uit te schakelen. Door voltreffers op fabrieken werd de productie sterk vertraagd.
De Amerikaanse bombardementen overdag en de nachtelijke Britse acties hadden ook hun uitwerking op de steden rond de industriële gebieden of fabrieken die eigenlijk het doelwit vormden. De water-, gas- en elektriciteitsvoorzieningen werden onbruikbaar gemaakt of afgesneden, evenals de wegen en de spoorwegverbindingen. Ook veel kleinere fabrieken waar componenten werden geproduceerd werden geraakt. De schade kon grotendeels snel worden hersteld, waarna de productie alweer binnen een paar maanden, weken of zelfs dagen kon worden hervat. Maar de schade was niet altijd direct zichtbaar: de bombardementen hadden ook een verwoestend effect op het moreel van de arbeiders.

De bombardementen verstoorden ook de massaproductie. Von Heydekampf, de assistent van Speer, die verantwoordelijk was voor de productie van tanks, legde uit dat de bombardementen hem dwongen de productie aan te passen door "fabrieken af te breken en te verspreiden en fabrieken op te starten vanwege hun geografische locatie in plaats van hun technische capaciteiten". Het is echter van belang te weten dat de geallieerden vaak zeer onbetrouwbare informatie hadden over de effecten van de bombardementen op de Duitse industrie. Begin april 1944 stopten bijvoorbeeld de luchtaanvallen op de Duitse kogellagerfabrieken omdat de geallieerden dachten dat ze de Duitse kogellagerproductiecapaciteit volledig hadden uitgeschakeld. Volgens Speer hadden de geallieerden het succes voor het grijpen gehad en beseften ze niet wat ze weggooiden.

De Duitse productiefaciliteiten werden gedwongen vanuit kleinere en gecamoufleerde locaties te gaan werken. Heel veel fabrieken gingen letterlijk ondergronds, waardoor de uitbreiding van de productiecapaciteit sterk werd bemoeilijkt.

In januari 1945 schatte Speer dat de bombardementen de tankproductie met 35 procent hadden teruggebracht, de vliegtuigproductie met 31 procent en de vrachtwagenproductie met 42 procent. Hoewel de Duitse industrie uiteindelijk onvoorstelbare inspanningen deed en offers bracht om aan de gevraagde quota te voldoen, was de eindconclusie van Speer dat de overwinning van de bommenwerpers "de grootste slag was die Duitsland in de oorlog had verloren".

Boven:
Een van de grootste prestaties van Speer was dat hij de militairen zijn regels wist op te leggen. Hun inefficiënte inkoopsysteem was volledig ongecoördineerd. Door de lukrake verstrekking en ontwikkeling van wapens werd er zeer slordig omgesprongen met de beschikbare middelen.

Hitler's Nero-order

TERWIJL DE GEALLIEERDE LEGERS het Rijk naderden, bedacht Hitler plannen om Duitsland volledig in de as te leggen. Hij wilde dat er niets overbleef voor de 'bevrijders'. Alle fabrieken, voedsel- en medische voorraden, alle dijken en dammen, alle bruggen en alle transportfaciliteiten moesten opgeblazen worden. Alle infrastructuur moest vernield worden, zodat het vrijwel onmogelijk werd om zich in Duitsland te verplaatsen. Hitlers orders zouden het einde hebben betekend voor Duitsland en het Duitse volk. Al in september 1944 werden er plannen opgesteld voor de vernieling van Duitsland. Maar een aantal mensen binnen de partij verzette zich hier fel tegen. Albert Speer was hun woordvoerder. Hij verklaarde "we moeten in staat blijven tot het einde toe slag te leveren. We kunnen de fabrieken onklaar maken, maar we moeten ze niet vernietigen."

Bijna zes maanden lang bedacht Speer allerlei manieren om de 'Nero-orders' van Hitler te omzeilen. Toen medio maart 1945 de confrontatie tussen de twee voormalige vrienden eindelijk plaatsvond, zei Hitler tegen zijn minister: "Als we de oorlog moeten verliezen, moet de natie ook omkomen." Als deze order was uitgevoerd, dan zouden miljoenen mensen veroordeeld worden tot de dood door armoede en honger. Mannen als Speer, die inzagen dat Hitlers plannen nergens toe leidden, weigerden om Duitsland hetzelfde lot te laten ondergaan als het nazisme. Speer dacht bovendien dat hij, ondanks zijn betrokkenheid bij de slavenarbeid, door de geallieerden gevraagd zou worden om te assisteren bij de wederopbouw van Duitsland na de oorlog. De Nero-order werd nooit uitgevoerd en de Duitse industrie herstelde zich uiteindelijk, zonder de hulp van Speer.

Hierboven en hieronder:
Terwijl Berlijn om hem heen instortte, trok Hitler zich terug in zijn bunker en in zijn eigen waanwereld. Omdat hij niets kon uitrichten tegen de onvermijdelijke verwoesting van zijn rijk, reageerde hij steeds onredelijker op de onheilsberichten. Hij maakte de meest fantastische plannen voor een allerlaatste reddingspoging en dacht terug aan gelukkiger tijden. Hij gaf het Duitse volk de schuld voor de nederlaag. Hij was ervan overtuigd dat het lot van het volk onlosmakelijk was verbonden met het lot van het Duitse rijk: als het Rijk dit niet overleefde, dan moest het volk dat lot delen.

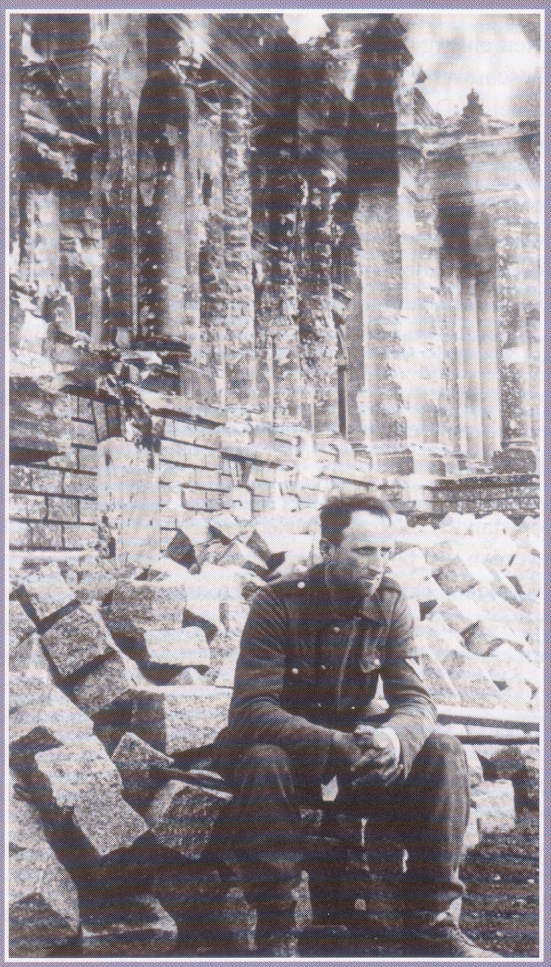

Boven:
Hitler was niet in staat het Duitse volk hun falen te vergeven: "Als de oorlog verloren wordt, is het volk ook verloren... Want de natie heeft zich dan de zwakste betoond en de toekomst behoort dan aan de sterkere naties uit het Oosten. In elk geval zullen alleen de zwakkeren na de strijd overblijven, omdat alle goede mensen al gedood zijn."

Hieronder:
In 1945 stond de ooit zo goede relatie tussen Hitler en Speer onder druk toen Speer er bij de Führer herhaaldelijk op aandrong het lot van Duitsland niet nog verder te laten verslechteren. Hij schreef het volgende aan Hitler: "Niemand heeft het recht om het standpunt in te nemen dat het lot van het Duitse volk met zijn eigen lot verbonden is."

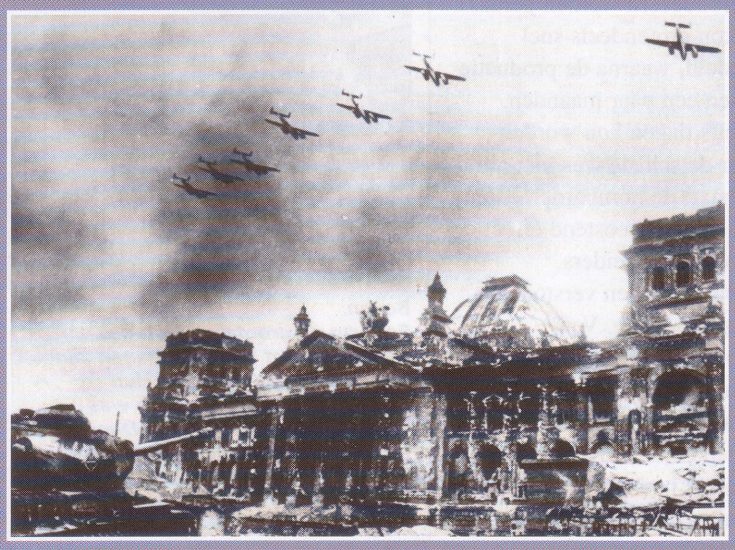

De schwere Panzerspähwagen SdKfz 231 was een vooroorlogs ontwerp. Het totaalgewicht van dit voertuig, dat gebouwd was op een vrachtwagenchassis, maakte dit voertuig prima geschikt voor het rijden op open terrein. Een aangepast ontwerp (de SdKfz 232) had een opvallende antenne voor langeafstandscommunicatie.

Duitse verkenners

De Duitse strijdkrachten hadden tijdens de Tweede Wereldoorlog prima verkenningseenheden. Hun tegenstanders konden hun technieken alleen maar overnemen.

DE VROEGERE AMERIKAANSE GENERAAL, en schrijver van Ben Hur, Lew Wallace vergeleek zijn 'verkenners' met de antennes van een insect: ze onderzochten de situatie aan de voor- en zijkanten terwijl de romp vooruit trok. Te paard of te voet zochten zij de vijandelijke posities op, waardoor hij de rest van zijn troepen met optimaal effect kon inzetten. In 1939 was de cavalerie in de meeste legers vervangen door pantservoertuigen, maar het belang van verkenningstroepen was nog altijd enorm. In sommige landen verruilden bekende cavalerieregimenten hun paarden voor pantserauto's, maar hun werk bleef grotendeels hetzelfde. De Duitse pantserdivisies hadden hun eigen verkenningseenheid die zowel gebruikmaakte van pantserauto's als motorfietsen. Hoewel ze formeel gezien niet van historische Duitse cavalerieregimenten afstamden, omarmden zij de tradities van de cavalerie. Op hun uniformen verving het geel van de cavalerie de roze biezen van de gewone tankbemanningen. De AA (*Ausklärungs Abteilung*- verkenningsafdeling) omvatte later ook lichte tanks en

Een eskader leichter Panzerspähwagen SdKfz 221's laten in Praag op 23 maart 1939 zien wat ze waard zijn. Zij leidden de Duitse bezetting in die zou duren tot 8 maart 1945.

halfrupsvoertuigen, naarmate er steeds meer gevochten moest worden om informatie te krijgen. Maar volgens veteranen was het streven om een missie tot een goed einde te brengen zonder één enkel schot af te vuren. Hun belangrijkste instrument daarbij was de radio.

'ZWAAR' ESKADER

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog bestond de AA uit twee eskaders pantserauto's, een 'zwaar' eskader, een eskader motoren, plus werkplaats-, bevoorradings- en transportelementen. Het hoofdkwartier van de AA gaf de informatie van de eskaders door aan het HK van de pantserdivisie. De eskaders met pantserauto's hadden vijf auto's op het hoofdkwartier; een 'zware' troep van 6- of 8-wiels pantserauto's; en twee 'lichte' troepen van zes 4-wiels pantserauto's. Het zware eskader telde o.a. ook nog twee voortgetrokken lichte 75-mm infanteriekanonnen en drie 37-mm antitankkanonnen. Het motoreskader bestond uit drie troepen, elk van drie secties - twee met MG34 machinegeweren en een met een 50-mm mortier. Zij verplaatsten zich in zijspannen, maar verlieten hun voertuigen als ze moesten vechten.

Al bij al hadden deze relatief kleine eenheden erg veel vuurkracht. Maar het was niet de bedoeling dat de AA vijandelijke posities bestormde. Door hun vuurkracht konden ze zich echter wel door een verdedigd gebied heen vechten of zich ontworstelen aan de greep van sterkere vijandelijke troepen. Maar in het open terrein verspreidde de AA zich altijd om zoveel mogelijk gebied te bestrijken. Losse secties van twee pantserauto's konden een doel op 20 of 40 km krijgen toegewezen: hoe ze daar kwamen moesten ze zelf uitmaken, zolang ze de doelzone maar bereikten en doorgaven wat ze daar zagen of hoorden. De bedoeling was dat ze onderweg niet in gevechten verwikkeld raakten.

Hieronder:
De schwerer Panzerspähwagen SdKfz 234/2 of 'Puma' was een van de beste pantserauto's die tijdens de Tweede Wereldoorlog gebouwd werd. Hij had een krachtig 50-mm kanon dat gemonteerd was in een geschutstoren met een uitmuntende ballistische vorm.

VLUCHTEN IN PLAATS VAN VECHTEN

De standaard 4-wiels pantserauto's waren de SdKfz 221 en 222. De laatste had een grotere geschutstoren die ruimte moest bieden aan een automatisch 20-mm kanon in plaats van een machinegeweer. Verder leken ze sterk op elkaar. Hoewel er nog geen 400 221's werden voltooid voordat de productie in 1940 beëindigd werd, was een aantal ervan aan het eind van de oorlog nog altijd in gebruik, vaak voorzien van een 28-mm antitankkanon in plaats van de MG 34. De 222 werd tot 1943 gemaakt en bleef ook tot het eind van de oorlog in gebruik.

Boven:
De* Kübelwagen *- het bekendste voertuig van de Wehrmacht - wordt hier bestuurd door Ferry Porsche, de zoon van professor Porsche. Er werden er slechts 55.000 van gebouwd, tegenover de 600.000 Jeeps die gebouwd werden door de geallieerden.

Hieronder:
Bij zijn debuut was de SdKfz 231 het meest geavanceerde cross-country voertuig ter wereld. Hij was voorzien van aandrijving en stuursystemen op alle wielen, maar was mede daardoor te geavanceerd en complex om snel te kunnen worden gefabriceerd.

Met volle bewapening en bepakking wogen beide types ongeveer 4,8 ton en konden ze een snelheid van 80 km/u op de weg halen.

GEHEIME TESTEN

De basis voor de SdKfz 231 *schwere Panzerspähwagen* werd in de jaren 20 van de twintigste eeuw gelegd in het geheime testcentrum bij Kazan in de Sovjet-Unie. Dit voertuig, dat gebouwd werd op een vrachtwagen-chassis, kon een snelheid van 65 km/u op de weg halen, maar was slechts beperkt inzetbaar in het open terrein, vanwege de ongunstige gewicht-/vermogensverhouding. De productie ervan was evenmin erg vlot: er werden slechts 123 exemplaren van gebouwd in de periode 1932-37 - en dan nog wel door drie verschillende fabrikanten! Ze werden gebruikt tijdens de invasie in Polen en de campagne in 1940 alvorens te worden gedegradeerd tot opleidingsvoertuigen.

Het was duidelijk dat men voertuigen nodig had die beter functioneerden op open terrein. In 1934 gaf het leger specificaties af voor een zware, 8-wiels pantserauto. Het *Versuchskraftfahrzeug* 623 (experimenteel voertuig) met besturing en aandrijving voor alle acht de wielen en een motor aan de achterkant, werd in 1937 in gebruik genomen. In 1939 was de naam veranderd in SdKfz 231. Deutsche Werke, in Schichau, bouwde 607 exemplaren van dit voertuig tussen 1936 en 1943. Ze wogen 8 ton en waren uitgerust met een in een geschutstoren ingebouwd 20-mm kanon met 180 granaten plus een coaxiaal 7,92-mm machinegeweer met 2100 patronen. In 1943 werden er 109 van gebouwd zonder geschutstoren. Deze werden aangeduid als de SdKfz 233. Deze had in plaats daarvan een open gevechtscompartiment met een 75-mm L24 houwitser en 24 granaten. Elke AA kreeg er zes; zij werden zeer populair tijdens de oorlog.

WOESTIJNKAT

Büssing-NAG kreeg in augustus 1940 het contract voor het ontwikkelen van een verbeterde 8-wiels pantserauto. Dit voertuig zou geschikt moeten zijn voor gebruik in een tropenklimaat. Het is niet duidelijk of het leger hierbij aan Noord-Afrika of de Oekraïense steppe dacht, maar de SdKfz 234 werd in elk geval voorzien van een 12-cilinder luchtgekoelde dieselmotor en een 50-mm kanon in een geschutstoren. Waar eerdere pantserauto's een gepantserde romp hadden die op een chassis was geschroefd, was de gepantserde romp van de 234's tegelijkertijd het chassis. De campagne in Noord-Afrika was voorbij toen de eerste 234's opgeleverd werden. Uiteindelijk werden er slechts zo'n 100 'Puma's ' zoals men dit voertuig noemde,

Verkenning in de woestijn

IN NOORD-AFRIKA moesten verkenningseenheden enorme afstanden afleggen, hetgeen een zware belasting vormde voor de jonge officieren en onderofficieren. In de oorlog in de woestijn hield men nog bepaalde erecodes uit vroegere tijden in eer. Dat gold met name voor de contacten tussen de verkenningsformaties van de Britse en Duitse legers. Hans von Luck voerde het bevel over de AA van de 21e pantserdivisie. Hij kreeg te maken met eenheden van de Britse 11th Hussars en Royal Dragoons. Beide zijden waren zeer professioneel en kwamen (onofficieel) bepaalde afspraken overeen. De gewonden werden uitgewisseld. Als er iemand gevangen werd genomen, werd de andere kant daarvan op de hoogte gesteld, zodat men de familie de onmenselijke onzekerheid kon besparen die volgde op het bericht dat een naaste 'vermist' werd. Soms werden er zelfs gevangenen uitgewisseld: Von Lucks dokter kwam op een avond per ongeluk in een Brits kamp terecht en werd geruild voor wat synthetische kinine! Uiteindelijk werd er een staakt-het-vuren overeengekomen en werden er berichten uitgewisseld via de radio. Von Luck schreef: "Vanaf een afstand van zo'n 15 km konden wij vaak zien hoe de Britten hun pimusbranders tevoorschijn haalden om thee te gaan zetten. Het staakt-het-vuren werd door beide partijen gerespecteerd totdat de gebeurtenissen in Tunesië ons dwongen hier een einde aan te maken". Een van de Britse officieren, die wist dat de strijd bijna voorbij was, stuurde Von Luck via een bedoeïen een brief. Hij bedankte de AA en hun commandant voor de eerlijke strijd en hoopte hen allemaal later nog eens te treffen 'in gelukkigere omstandigheden'.

Bovenaan:
De Westelijke woestijn is perfect terrein voor pantserauto's. De Duitsers wisten hun numerieke inferioriteit goed te maken door gedurfde tactische acties, waarbij ze gebruikmaakten van snelheid en het verrassingseffect.

Boven:
De Duitse verkenningseenheden moesten zich meten met de Long Range Desert Group en de Special Air Service.

Linksboven:
De Duitse verkenningseenheden gingen de weinige pantsereenheden van Rommel vooraf. Zij bepaalden waar zich eventueel doelwitten of obstakels bevonden.

Links:
Verkenningsvliegtuigen zoals de veelzijdige Fieseler Storch *waren van onschatbare waarde in de open vlaktes van de woestijn.*

Boven:
De SdKfz 250 werd binnen een paar dagen na de invasie in Rusland in productie genomen. Er werden meer dan 6000 stuks van gebouwd voor eind 1943 en deze zouden de verkenningsafdelingen vanaf 1942 domineren.

volgens het originele ontwerp gebouwd. In januari 1944 kwam het bevel dat slechts de helft van de voertuigen moest worden voorzien van de 50-mm geschutstoren; de rest zou dezelfde geschutstoren krijgen als de SdKfz 222 (20-mm kanon) of voorzien worden van een 75-mm houwitser zoals de 233. Vanaf juni 1944 werd slechts een kwart van de 234's opgeleverd met de 50-mm geschutstoren. Hitler kwam in november 1944 persoonlijk tussenbeide. Hij gaf het bevel dat het 75-mm PaK 40 antitankkanon in een open constructie moest worden gemonteerd. Er werden 89 SdKfz 234/4's gebouwd tussen december 1944 en maart 1945. Het grote aantal subvarianten en de kleine productie-series van de Duitse pantserauto's waren typisch voor de manier waarop de nazi's hun gevechtsvoertuigen bouwden. De vooruitgeschoven verkenningsvoertuigen hadden het zwaar te verduren en daarom maakte het Duitse leger veelvuldig gebruik van buitgemaakte pantserauto's van de vijand. De 8-tons Franse Panhard P-178, een 4 x 4 met een 20-mm kanon en een vierkoppige bemanning, was een van de betere. Het Franse leger had er in 1940 meer dan 300 van in gebruik en de Duitsers gebruikten de meeste ervan voor de invasie in Rusland. Een aantal ervan werd omgebouwd tot spoorwegbe-schermingsvoertuigen: hun gewone wielen werden vervangen door spoorwielen. Deze voertuigen werden gebruikt om patrouilles op de spoorlijnen uit te voeren en deze te vrijwaren van aanvallen door verzets-strijders. Andere werden van 50-mm L/42 kanonnen voorzien toen de Panzer III verbeterd werd tot de 50-mm L/60.

TE VROEG IN GEBRUIK GENOMEN

Er werden ook buitgemaakte Britse Universal Carriers ('Bren-gun carriers') ingezet; sommige exemplaren die in Frankrijk waren buitgemaakt, werden in Rusland gebruikt. Andere types, die in 1944 in Duitse handen vielen, werden voorzien van drie 88-mm bazooka's en werden in 1945 ingezet als geïmproviseerde antitankplatforms. Er werd een klein aantal Humbers en AEC-pantserauto's door het Afrikakorps buitgemaakt en tegen hun voormalige eigenaren gebruikt. De meest gebruikte buitenlandse pantserauto in Duitse dienst was wellicht wel de Russische BA-10. Een aantal daarvan werd voorzien van Duitse 37-mm antitankkanonnen; een aantal daarvan werd voorzien van de geschutstoren van de lichte Russische T-26 en een 45-mm kanon. Ook werden er zo'n 100 Italiaanse Autoblinda 41 pantserauto's door het Duitse leger gebruikt; 37 daarvan werden buitgemaakt in september 1943 toen Italië overstapte naar de geallieerden; de rest werd voor 1945 in de fabriek van Ansaldo gebouwd. De meeste werden uitgerust met

Hieronder:
De SdKfz 234/3 was voorzien van een kort L/24 75-mm kanon aan de voorkant van een open opbouw. Dit voertuig moest de pantserauto-eenheden vanaf 1944 de nodige ondersteunende vuurkracht bieden.

Linksboven:
De Duitsers maakten veel gebruik van buitgemaakte voertuigen. In 1942 hadden ze meer dan 1500 verschillende types in gebruik. Deze buitgemaakte Amerikaanse M8 pantserauto werd eind 1944 in Frankrijk gefotografeerd.

Rechtsboven:
SS-troepen assisteren een BWM R-75 motor met zijspan in Rusland in 1943. Dit model verving de R-12 die te licht was voor het zware terrein in Rusland.

20-mm kanonnen, maar sommige kregen 50-mm tankkanonnen. Zij werden in Italië en de Balkan ingezet. In 1944 werd er een handvol Amerikaanse M8's buitgemaakt. Deze werden tijdens het Ardennenoffensief gebruikt door de commando's van Otto Skorzeny. In het eerste najaar in Rusland liepen alle Duitse voertuigen die op wielen liepen vast in de modder. Het voorjaar was nog erger. Gelukkig had men in 1939 al specificaties uitgevaardigd voor een halfrupsvoertuig voor de verkenningseenheden. De oplossing was de SdKfz 250. Met zijn hoogte van slechts 1,66 m was de SdKfz 250 gemakkelijk te verbergen. Terwijl het standaardmodel van boven open was, met een machinegeweer aan de voorkant gemonteerd, was er een enorm groot aantal varianten waaronder zelfrijdende mortieren, houwitsers, luchtdoelkanonnen en communicatievoertuigen. De Sdkfz 250/9 had een gesloten dak met de geschutstoren van de Sdkfz 222, welk model na mei 1943 door de 250/9 in de productie vervangen werd.

Hitler verdubbelde het aantal pantserdivisies tussen de val van Frankrijk en de invasie in Rusland, deels door het aantal tanks in elke formatie te halveren. Slechts een paar AA's waren volledig gereed voor Barbarossa en door de hoge uitval ontbonden de meeste pantserdivisies hun motorbataljons en voegden ze de overlevenden toe aan hun AA. Vanaf 1942 leidde de komst van de SdKfz 250 en alle varianten ervan tot een complete verandering in de structuur van de verkenningsafdelingen.

AA-EVOLUTIE

Begin 1944 bestond een typische AA uit een stafcompagnie, een pantsercompagnie, twee verkennings-compagnies en een zware compagnie. De stafcompagnie telde onder andere vier Puma's met 50-mm kanonnen en drie SdKfz 234's met 75-mm houwitsers. De gepantserde compagnie had 24 Sdkfz 250/9's in acht troepen van drie, plus drie SdKfz 250/3 radiovoertuigen. De verkenningseenheden leken hierop, maar hadden SdKfz 250/1's. De compagnie met zware wapens had een troep met 75-mm houwitsers en een met 80-mm mortieren evenals genievoertuigen. Er waren allerlei varianten op de standaard organisatievorm. Deels was dit een gevolg van het tekort aan materieel, maar soms, zoals bij de elite SS-pantserdivisies, waren ze juist uitgerust met extra materieel. De missie bleef het uitvoeren van verkenningsacties, maar de AA's waren soms zelf ook taaie strijdformaties. De geallieerde troepen die landden bij het bruggenhoofd bij Salerno werden aangevallen door een *Kampfgruppe* die was opgezet rond het verkenningsbataljon van de pantserdivisie Hermann Goering. Hij bestond uit de 1e (pantser) compagnie in SdKfz 250's; de 3e pantsergrena-diercompagnie met vrachtwagens in plaats van halfrupsvoertuigen; de 4e pantsergrenadiercompagnie met VW *Schwimmwagen* plus HK- en verbindingselementen. Na de slagen bij Napels en Volurno kreeg deze strijdgroep eindelijk de ontbrekende halfrupsvoertuigen en werden er nog een motorcompagnie en een compagnie gepantserde pioniers aan toegevoegd. Er werden zelfrijdende luchtafweerkanonnen aan de eenheid toegevoegd omdat verplaatsingen bij daglicht Hurricanes met raketten aantrokken. De verkenningseenheden bleven van belang toen de Duitsers in de verdediging werden gedwongen. Het bleef van essentieel belang om te weten hoe de tegenstander zijn troepen had verdeeld, zodat de beperkte Duitse middelen zo effectief mogelijk konden worden ingezet om de bedreiging te beantwoorden.

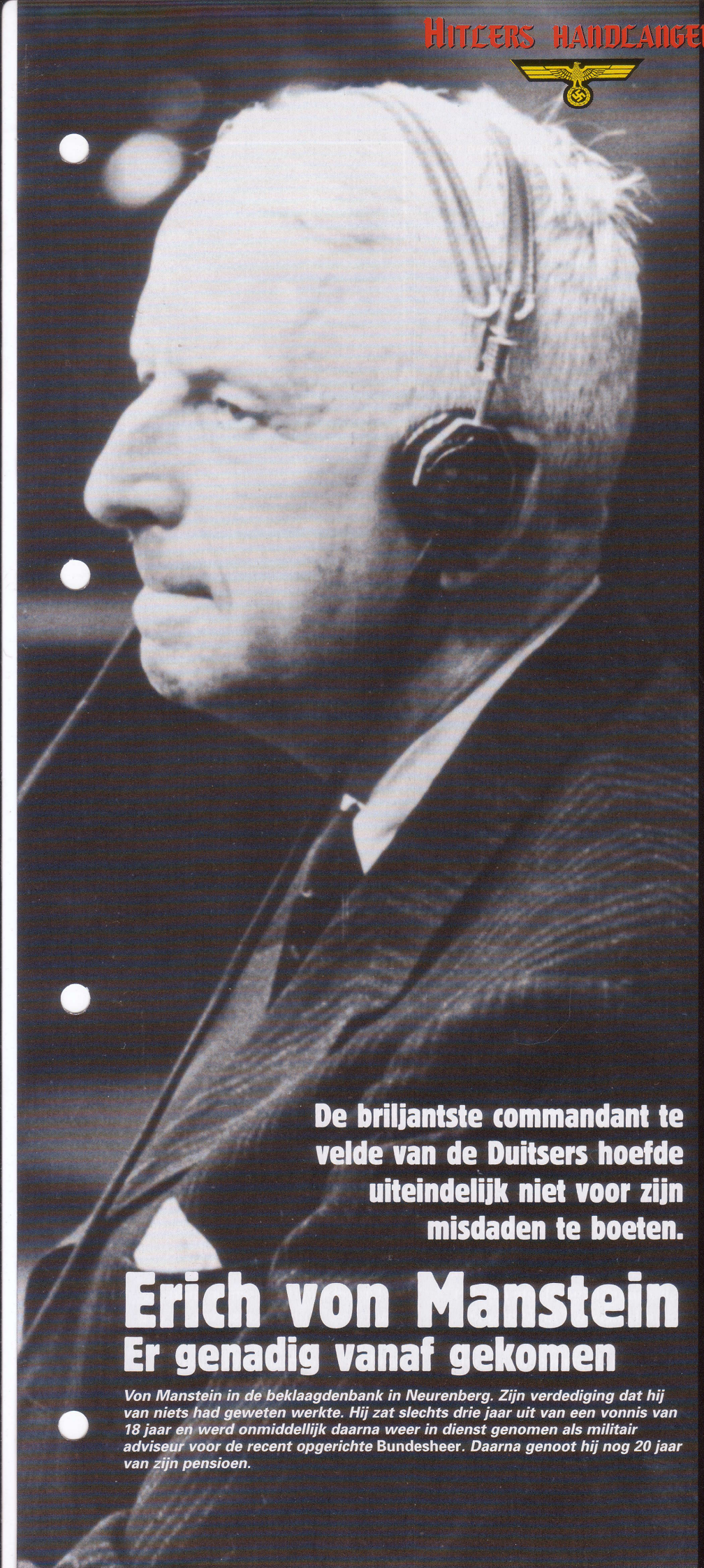

De briljantste commandant te velde van de Duitsers hoefde uiteindelijk niet voor zijn misdaden te boeten.

Erich von Manstein

Er genadig vanaf gekomen

Von Manstein in de beklaagdenbank in Neurenberg. Zijn verdediging dat hij van niets had geweten werkte. Hij zat slechts drie jaar uit van een vonnis van 18 jaar en werd onmiddellijk daarna weer in dienst genomen als militair adviseur voor de recent opgerichte* Bundesheer. *Daarna genoot hij nog 20 jaar van zijn pensioen.

ERICH (FRITZ) VON Manstein was Hitlers beste generaal. Niemand was zich hiervan meer bewust dan Von Manstein zelf, die Hitler ertoe wilde bewegen slechts één officier - hijzelf - de totale verantwoordelijkheid te geven tijdens de oorlog tegen Rusland. Hij verdiende zijn reputatie door een reeks overwinningen aan het Russische front, te beginnen met de bestorming van Sebastopol in 1942. Nadat hij begin 1944 wegens insubordinatie werd ontslagen, speelde hij geen rol meer bij de militaire mislukkingen van dat jaar. De aristocratische Von Manstein, een neef van de legendarische Von Hindenburg, was de belichaming van de Pruisische militaire traditie. Toen hij in 1949 werd aangeklaagd wegens oorlogsmisdaden, werd zijn verdediging deels betaald door een groep Britse officieren aangevoerd door Basil Liddell Hart, de militair historicus. In zijn inleiding bij de memoires van Von Manstein noemde Liddell Hart hem een genie. En dat was hij inderdaad. Een kwade genius. In de naoorlogse processen was hij zijn vijanden te slim af op dezelfde handige wijze als waarmee hij de slag om Charkov had gewonnen. Von Manstein werd in Berlijn in 1887 geboren als het tiende kind van Eduard von Lewinski, die het bevel voerde over een legerkorps in het leger van de keizer. Zijn naam kreeg hij later van een kinderloze oom die hem adopteerde. Von Manstein verkeerde als page aan het hof van de Duitse keizer voordat hij toetrad tot het cadette-korps. In 1906 werd hij opgenomen in de 3e Voetgarde. Hij diende in de Pruisische garde en kwam in België in actie, alvorens in 1914 te worden overgeplaatst naar het Russische front, waar hij in november gewond raakte. Hij diende aan de generale staf van generaal Von Gallwitz tijdens de slag om Verdun in 1916 en bracht de volgende twee jaar grotendeels aan het front in het Westen door. Het was geen verrassing dat deze intelligente en hardwerkende man met zijn vele sociale connecties na 1918 verbonden bleef aan het *Truppenamt*.

GENIALE TACTICUS

In eerste instantie besefte Hitler niet

hoe Von Manstein in elkaar zat. De Führer beschouwde hem als het zoveelste patricische obstakel op het pad van het nationaal-socialisme. Toen Hitler Von Brauchitsch een aantal generaals uit hun functies liet zetten na de Blomberg-Fritsch kwestie, werd Von Manstein uit de staf van Beck in Berlijn naar een infanteriedivisie in Silezië gestuurd. Hij wist echter goed gebruik te maken van zijn contacten en de functie van chef-staf onder Von Rundstedt in Heeresgruppe A tijdens de invasie van Polen te verwerven. Hoewel hij een belangrijke rol had gespeeld bij het ontwikkelen van het briljante plan voor de aanval op Frankrijk via de Ardennen, kreeg Von Manstein pas het bevel over een eigen eenheid, bij Von Kluges 4e Leger, na de geallieerde evacuatie vanuit Duinkerken. In de weken die daarop volgden bewees hij zijn talent als veldcommandant. In februari 1941 kreeg hij het bevel over het 61e Pantserkorps dat deel uitmaakte van Hoepners *Panzergruppe* in Heeresgruppe Nord tijdens de invasie van Rusland. Hij voerde zijn korps aan met de flair van een geboren tankgeneraal en wist in de eerste paar dagen meer dan 150 km af te leggen. In september kreeg Von Manstein het bevel over het 11e Leger dat op het punt stond de Krim in te trekken. Sebastopol was het primaire doel: dit was de uitvalsbasis van de Russische Zwarte-Zeevloot. De Russen voerden een tegenaanval uit, maar Von Manstein sloeg die af en bereidde zich voor op de bestorming van het fort Sebastopol met zijn ring van betonnen en stalen vestingwerken. Begin '42 werd hij bevorderd tot *Generaloberst* en na de vernietiging van het fort in juli werd hij veldmaarschalk. Hitler gaf Von Manstein in het najaar het bevel een nieuw beleg te starten: bij Leningrad. Dit idee stond Von Manstein helemaal niet aan! Hij was amper aangekomen en terwijl zijn materieel nog onderweg was, raakte hij al verwikkeld in de eerste van een reeks tegenaanvallen die de Russen vanaf eind 1942 uitvoerden. Tegen zware verliezen aan beide zijden sloeg Von Manstein de Russische aanvallen af en vernietigde hij de elite troepen van generaal Vlasov. Een nog grotere Russisch aanval op het 9e Leger, geleid door niemand minder dan Zjoekow, werd zo verpletterend afgestraft dat hij na de oorlog uit de officiële geschiedenisboeken van de Sovjets werd geschrapt. Maar het derde tegenoffensief van dat jaar, dat nu aan beide zijden van Stalingrad plaatsvond, slaagde wel en sneed het Duitse 6e Leger compleet van alle andere Duitse troepen af.

GEEN REDDING VOOR VON PAULUS

Von Manstein werd naar het zuiden gevlogen om het bevel over Heeresgruppe Don op zich te nemen. Hij liet op 26 november aan Von Paulus weten dat hij alles zou doen om het 6e Leger te redden. Pas na de oorlog zou Von Paulus te horen krijgen dat Von Manstein het OKH al had laten weten dat hij het ermee eens was dat het 6e Leger zich maar zelf een weg naar het westen moest zien te banen. In zijn memoires bekritiseert Von Manstein Von Paulus erom dat hij niet tegen Hitlers orders in was gegaan en zijn leger niet het bevel had gegeven uit te breken. Maar Von Manstein wist als superieur van Von Paulus al van meet af aan dat het 6e Leger een hopeloos tekort had aan brandstof. Het kostte Von Manstein meer dan veertien dagen om de karige reddingseenheid bij elkaar te brengen. Het 6e Leger zat inmiddels muurvast. Von Manstein noch Von Paulus durfden de vervantwoordelijkheid te nemen om het bevel te geven voor een uitbraak, nadat de pantserdivies van Hoth zich op 19 december een weg hadden gebaand tot binnen 50 km van het gebied waar het Zesde Leger vastzat. De twee bevelvoerders communiceerden de hele dag met elkaar, waarbij Von Manstein in bedekte termen aangaf dat het nodig was om een uitbraak te forceren, maar het aan zijn ondergeschikte overliet om tegen Hitlers wil in de bevelen daarvoor te geven. Sommige veteranen van de campagne geloofden dat Von Manstein Von Paulus er in eerste instantie toe had aangemoedigd om te blijven zitten waar hij zat, omdat hij dacht dat hij het tij tegen de Russen zou kunnen keren en een nieuwe overwinning zou kunnen boeken. Toen hij in deze opzet niet slaagde, verborg Von Manstein zich achter het *Führerbefehl*.

Boven:
Von Manstein was de verpersoonlijking van de aristocratische officieren waaraan Hitler zo'n grote hekel had. De Führer tolereerde verrassend veel kritiek van Von Manstein.

In de nasleep van Stalingrad bogen de Russische legers naar het westen af en bevrijdden ze in maart Charkov, Von Mansteins Heeresgruppe Sud, een combinatie van Heeresgruppe Don en B, hield een corridor open voor het terugtrekkende 1e pantserleger en negeerde daarmee Hitlers oproep tot een statische verdediging 'zonder één stap terug te doen'. In plaats daarvan liet Von Manstein de Russen blindelings in de dodelijke val lopen die hij ten zuidoosten van Charkov voor ze had opgezet. De tactiek die hij daar toepaste, vormt nog altijd een onderdeel van de lessen op militaire academies. Zijn tankreserves sneden de Russische tanks van achteren af van hun bevoorradingsechelons en schakelden ze uit. Deze tegenslag leidde er zelfs toe dat Stalin via Zweedse tussenpersonen toenaderingspogingen voor een

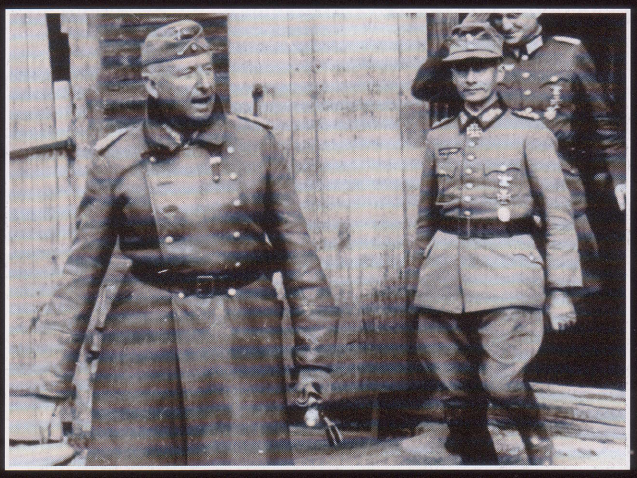

Boven:
In juli 1943 kijkt Von Manstein toe hoe het Duitse offensief in Koersk zich ontwikkelt. Zijn kritiek op Hitlers strategische beslissingen leidde het jaar daarop tot een crisis waarbij Von Manstein uit zijn functie werd ontheven.

Rechtsboven:
In Neurenberg was men niet op de hoogte van Von Mansteins betrokkenheid bij de genocide in het Oosten. Maar uit een fragment van het logboek van het 11e Leger, dat later werd gevonden, blijkt dat Von Manstein gezegd heeft dat de Duitse soldaat "de drager van een raciaal concept" was en de "wreker van alle gruweldaden die tegen hem zijn begaan."

Rechts:
Begin 1943 gaf Hitler, aangedaan door het debacle van Stalingrad, zijn commandanten te velde meer bewegingsvrijheid dan voorheen. Dit gaf Von Manstein de vrijheid om op briljante wijze Charkov opnieuw in te nemen.

vredesakkoord deed.

DE WEG NAAR KOERSK

Het weer voorkwam dat Von Manstein zijn reeks successen kon voortzetten. Hitler gaf al snel het bevel voor een derde zomeroffensief in Rusland, gericht op de saillant rond Koersk, maar stelde de operatie een aantal maal uit totdat er een nieuw model tank gereed was dat de aanval kon leiden. Toen de aanval in juli uiteindelijk startte, vreesde Von Manstein dat de kans op succes eigenlijk al verkeken was. Toch wisten de Duitsers met een tangbeweging onder bevel van Von Manstein door diverse linies Russische verdedigers heen te breken. Zijn SS-pantserkorps boekte nog altijd voortgang, ondanks de zware tegenstand. Hij beloofde dat hij een doorbraak zou kunnen realiseren, als ook de laatste pantserreserves aan hem werden toegewezen. Maar Hitler had genoeg gehad. Hij blies de slag op 13 juli af. Von Mansteins SS-eenheden werden overgeplaatst naar Italië om de geallieerde landingen daar te bestrijden. Von Manstein vocht en verloor de vierde en laatste slag om Charkov in augustus. Dat najaar trok hij zich al strijdend terug tot Kiew. De Russen leden hierdoor hoge verliezen, maar Von Manstein slaagde er niet in Hitler ervan te overtuigen dat men het Duitse bruggenhoofd op de oostelijke oever van de Dnjepr tussen Kanev en Tsjerkassi moest opgeven. Het bruggenhoofd werd in januari door de Russen omsingeld en in februari onder de voet gelopen nadat het 3e pantserkorps er niet in was geslaagd de belegerde troepen te bereiken en hulp te bieden. In maart sneed Zjoekow het 1e pantserleger af. Hitler gaf het bevel stand te houden.Von Manstein drong aan op een terugtocht en kreeg ditmaal zijn zin: het leger brak naar het westen toe uit, geholpen door een tegenaanval van het IIe SS-pantserkorps. Maar Hitler kon deze insubordinatie, zoals hij het zag, niet vergeven. Von Manstein kreeg het bevel zich te melden op de Obersalzburg waar Hitler het voorjaar van 1944 de meeste tijd doorbracht. Von Manstein werd uit zijn bevel ontheven en kwam de rest van de oorlog niet meer in actie.

OP DE VLUCHT VOOR JUSTITIE

Ironisch genoeg heeft het feit dat Hitler hem aan de kant zette waarschijnlijk Von Mansteins leven gered. Hierdoor kon hij veel invloedrijke geallieerde officieren ervan overtuigen dat hij een eerlijke militair was die zijn plicht als patriot had gedaan, ondanks zijn afkeer van de Duitse regering. Zijn apolitieke houding werd geprezen door Britse officieren die in hem een echte gentleman zagen. Maar het hof geloofde hem niet helemaal en hij kreeg een fikse gevangenisstraf. Pas na het proces kwamen er documenten boven water waaruit bleek in welke grote mate Von Manstein medeplichtig was geweest aan de systematische moord op joden en andere slachtoffers van de nazi's.

Sichelschnitt

HITLERS GENERAALS WILDEN Frankrijk en de Lage Landen grotendeels op dezelfde manier binnenvallen als hun vaders in 1914 hadden gedaan. Dit was ook exact wat de Fransen verwachtten; zij hadden hun legers op basis daarvan aan verschillende locaties toegewezen. Von Manstein presenteerde samen met de generaals Blumentritt en Tresckow een radicaal nieuw plan, dat was goedgekeurd door Von Rundstedt: een doorbraak via de Ardennen. Von Mansteins constante stroom van memo's aan het *Ober-kommando des Heeres* (OKH) waarin hij erop aandrong dat men zijn plannen moest aannemen leidde tot woede bij de chef-staf van de Wehrmacht, Franz Halder. Von Mansteins acties werden als eigen gewin beschouwd en hij werd naar een zijspoor gedirigeerd: hij kreeg het bevel over een infanteriekorps in Stettin. Als gevolg daarvan kreeg Von Manstein echter de gelegenheid zijn plan aan Hitler persoonlijk voor te leggen. Hij ontmoette de Führer op 17 februari. Hitler was diep onder de indruk van het plan van Von Manstein, en rustte niet totdat Von Brauchitsch en Halder het plan (dat hij voordeed als zijn eigen plan) ook aanvaardden. De generale staf werkte het plan van Hitler en Von Manstein voor een pantseruitbraak via de Ardennen tot in het hart van de Brits/Franse legers ten noorden van de Somme nader uit. Slechts een week nadat Hitler het plan had overgenomen, kwam de generale staf met een voorstel met de codenaam *Sichelschnitt*of 'sikkelslag'. Het plan was gebaseerd op de verwachting dat de Fransen en hun Britse bondgenoten in 1940 zouden proberen om de Duitse aanval al in België af te slaan. Daardoor zouden de Duitsers via de Ardennen langs hen af kunnen trekken, oprukken naar de kust en de geallieerde legers in Frankrijk in tweeën kunnen splitsen.

Boven:
Deze plattegrond toont de eerste fase van de slag om Frankrijk. Zoals Von Manstein voorspelde trokken de geallieerde troepen vanuit Frankrijk naar België om de aanval van de Duitse Heeresgruppe B daar op te vangen. De pantsers van Heeresgruppe A rukten snel op naar de kust en splitsten de tegenstanders in Frankrijk in twee delen.

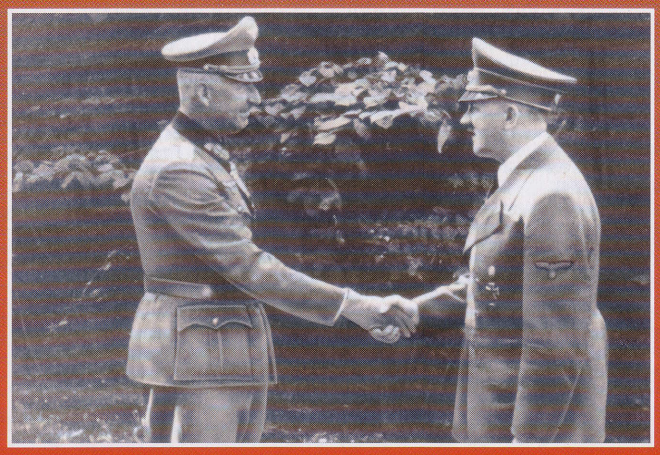

Boven:
Von Manstein (links) was een van de officieren die probeerde te voorkomen dat Hitler na de val van Polen de oorlog naar andere landen uitbreidde. Maar toen de oorlog toch escaleerde, deed Von Manstein zijn best om er een leidende rol in te spelen.

Linksonder:
Von Manstein was goed bestand tegen de psychologische intimidatie waarmee Hitler de intellectuele onafhankelijkheid van zijn minder capabele generaals brak.

Hieronder:
Het plan van Von Brauchitsch en Halder (links) (hoofd van de Duitse Generale Staf) voor de invasie van Frankrijk was een letterlijke kopie van het mislukte Schlieffen-plan van 1914.

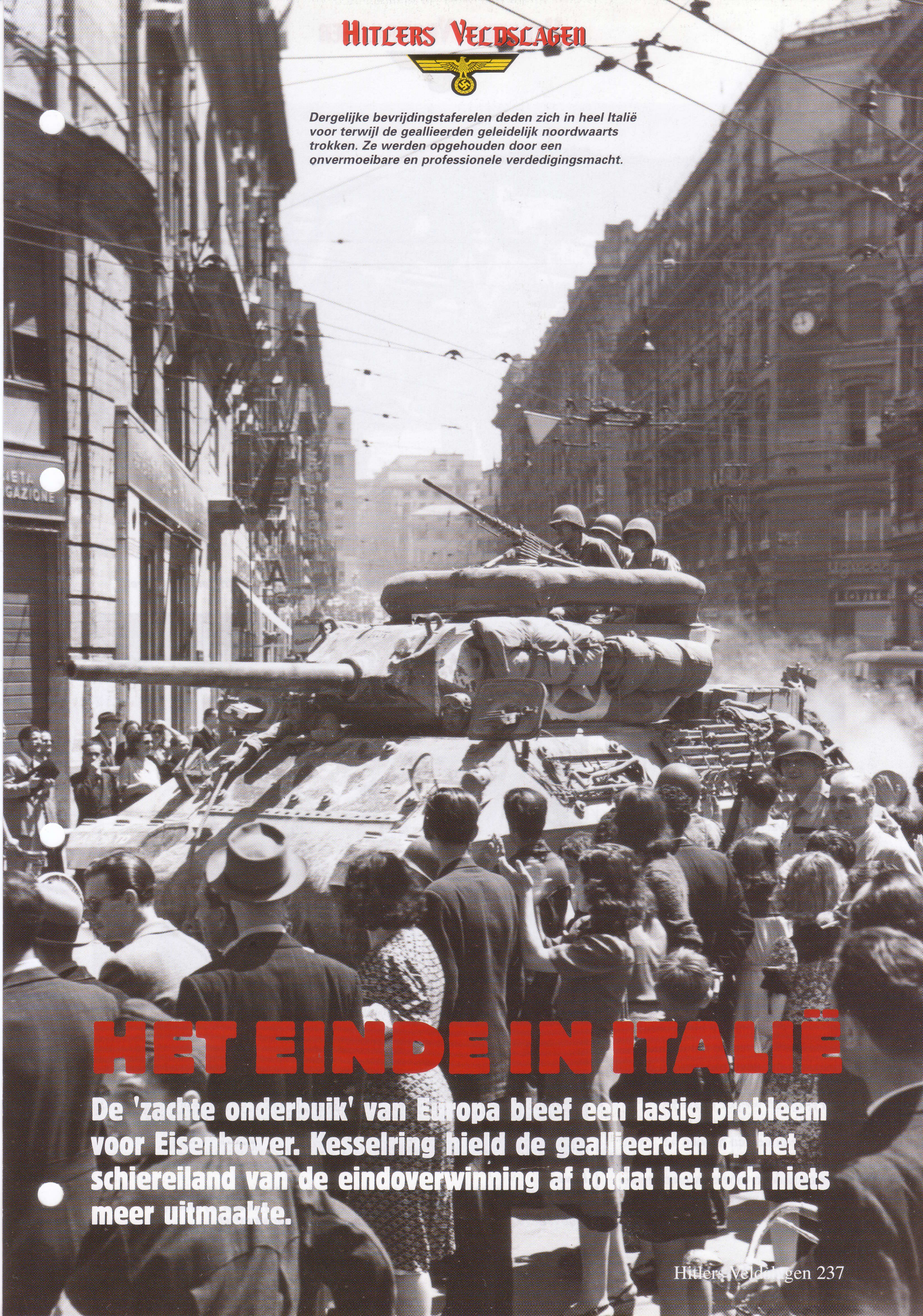

Dergelijke bevrijdingstaferelen deden zich in heel Italië voor terwijl de geallieerden geleidelijk noordwaarts trokken. Ze werden opgehouden door een onvermoeibare en professionele verdedigingsmacht.

HET EINDE IN ITALIË

De 'zachte onderbuik' van Europa bleef een lastig probleem voor Eisenhower. Kesselring hield de geallieerden op het schiereiland van de eindoverwinning af totdat het toch niets meer uitmaakte.

Boven:
Evenals in andere landen werden de Duitse operaties in Italië sterk tegengewerkt door lokale verzetsstrijders. Het terrein was ideaal voor guerilla-tactieken.

Boven:
De Ponte Vecchio ligt over de Arno bij de strategisch belangrijke stad Florence. Deze brug, die in 1375 was gebouwd en in 1564 was vergroot, is een monument voor de Renaissance-architectuur. Door hem te sparen is er een onvervangbaar stukje Italiaanse geschiedenis bewaard gebleven.

DE GOTISCHE LINIE was de laatste grote verdedigingslinie van de Duitsers. Kesselring maakte hier gebruik van de natuurlijke obstakels die gevormd werden door de Apennijnen en de rivieren de Foglia en Pesaro en voegde er sterke verdedigingswerken aan toe.

De geallieerden hadden het zwaar te verduren gehad in een jaar waarin ze zich hadden moeten weren tegen het Italiaanse weer en het tactische vernuft van de Duitse verdedigers.

Boven:
Veldmaarschalk Alexander werd op 27 november 1944 de geallieerde opperbevelhebber voor het Middellandse-Zeegebied. Hoewel hij weinig innovatieve ideeën had, was hij zeer moedig en charismatisch.

Boven:
April 1945. Twee Churchill ARK's worden gebruikt om een brug over de rivier de Senio aan te leggen voor de 8th Indian Division. Er lagen diverse rivieren op het pad van de geallieerde opmars. De genie had er een hele kluif aan, mede dankzij de overstromingen die elk voorjaar optraden.

Desondanks voorspelde Churchill vol optimisme dat het Duitse verzet in Italië elk moment kon instorten. Maar de Britse PM onderschatte de vastberadenheid van zijn tegenstanders, die de linie tot eind april 1945 wisten vast te houden.

Rome was op 4 juni 1944 gevallen; al snel nadat de geallieerden de Gustav-linie hadden geslecht. De Duitse troepen in Italië werden gedwongen zich terug te trekken tot de Albert-linie die van Grosseto in het westen, via het Trasimene-meer over de rivier de Chienti naar de Adriatische kust in het oosten liep. Maar al op 1 juni 1944 had veldmaarschalk Albert Kesselring, de bevelvoerder over Heeresgruppe C, de Duitse troepen in Italië, besloten dat hij stand wilde houden op de linie die langs het noorden van de Apennijnen liep. Hij had echter tijd nodig om zijn posities in gereedheid te brengen. Daarom liet hij zijn commandanten weten dat ze de geallieerden in ieder geval tot het najaar moesten ophouden. Italië leende zich goed voor defensieve gevechten en de Duitsers vochten een hele reeks geslaagde terugtrekkingsacties uit. Het binnenland van het smalle schiereiland met zijn steile bergen, smalle slingerweggetjes, diepe rivierdalen en barre weersomstandigheden leek in niets op het zonnige Italië van de vakantiebrochures.

DE BRUGGEN VERBRANDEN

Naast de Albert-linie hadden de Duitsers verdedigingsposities ingenomen aan de hoofdwegen van Rome naar Sienna en van Perugia naar Arezo. Ten noorden van deze posities vestigden ze de Arno-linie in het dal van de rivier de Arno. In Florence blies de Duitse genie alle bruggen over de rivier op, één belangrijke uitzondering daargelaten. Ze weigerden namelijk de bevelen op te volgen om de historische Ponte Vecchio op te blazen. In plaats daarvan sloegen ze diepe kraters in de toegangswegen tot de brug en vulden ze het puin met landmijnen.

De Duitsers, die er ware meesters in waren hun tegenstanders op te houden door het gebruik van boobytraps, mijnenvelden en het vernielen van de infrastructuur, leden steeds meer onder de voortdurende bedreiging van de geallieerde luchtaanvallen. Terwijl bommenwerpers de wegen- en spoorwegknooppunten bombardeerden, vielen jachtvliegtuigen de konvooien en voertuigen aan. 's Nachts werden de verzetsstrijders actief. Vanuit de Apennijnen vielen zij kwetsbare doelen aan zoals losse voertuigen en kleine troepenformaties. Het

VREEDZAME OUVERTURES

OP 3 MAART 1945 sprak een OSS-agent met SS-generaal Eugen Dollmann in Lugano in Zwitserland. Dit was het eerste van een hele reeks van geheime contacten waarvoor het initiatief was genomen door generaal Karl Wolff, de 39-jarige militaire gouverneur en SS-hoofd in Noord-Italië. Wolff was de verbindingsofficier tussen Hitler en Mussolini geweest. Hij zag dat de kansen voor Duitsland verkeken waren en hoopte zijn eigen huid te redden. Op 8 maart ontmoette Allen Dulles, het hoofd van de inlichtingendiensten van het Office of Strategic Services (OSS -de latere CIA), Wolff en werd het proces met de codenaam 'Sunrise' in gang gezet dat uiteindelijk zou leiden tot de capitulatie van de Duitse troepen in Italië. Op 19 maart had Dulles, samen met twee officieren van Alexanders HK, de Amerikaanse generaal Lyman Lemnitzer, die later nog hoofd van de NAVO zou worden, en de Britse generaal Terence Airey, een ontmoeting met Wolff in Ascona aan het Lago Magiore in Italië. De geallieerden waren alleen maar tevreden met de onvoorwaardelijke overgave van de Duitsers. Wolff beloofde te gaan overleggen met generaal Heinrich von Vietinghoff, de rechterhand van Kesselring. Op 25 maart 1945 volgde Von Vietinghoff Kesselring op als opperbevelhebber voor Italië. *Reichsführer* Heinrch Himmler gaf Wolff het bevel Italië niet meer te verlaten. Het hoofd van de SS had geruchten over de bijeenkomsten opgevangen. Aangezien Himmler zelf toenaderingspogingen tot de geallieerden had genomen, wilde hij niet dat Wolff zijn plannen dwarsboomde. Op 23 april benaderde Wolff de geallieerden opnieuw. Von Vietinghoff had ermee ingestemd dat er een wapenstilstand werd gesloten zonder Berlijn te raadplegen. Pas op 27 april kreeg Dulles van het hoofdkwartier van Alexander toestemming om de onderhandelingen te hervatten. De Duitsers ondertekenden op 29 april een document voor de formele capitulatie die op 2 mei 1945 van kracht werd.

Bovenaan:
Wolff (tweede van links) in gevaarlijk gezelschap. Hij overleefde de oorlog en verscheen in Neurenberg in SS-uniform als getuige. In West-Duitsland werd hij later tot een gevangenisstraf veroordeeld. Hij werd in 1971 weer vrijgelaten en overleed in Rosenheim op 15 juli 1984.

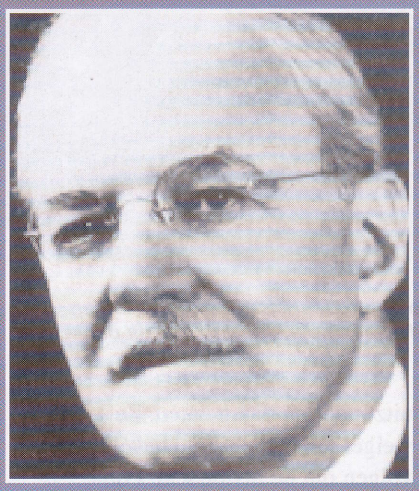

Links:
Allen Dulles kwam er vrij openlijk voor uit dat hij een spion was. Als gevolg daarvan meldde er zich een groot aantal nuttige informanten bij hem.

Boven:
4 mei maakten de US 5th Army en 7th Army contact bij de Brennerpas. De verslagen Duitse eenheden daartussen werden na de capitulatie van 2 mei naar de kampen voor krijgsgevangenen gedirigeerd.

Hieronder:
M10 tank destroyers van de South African Division beschieten Duitse posities bij Bologna.

Rechtsonder:
De Duitse legerbevelvoerder generaal Von Vietinghoff voor het hotel waar hij na de capitulatie gevangen werd gehouden.

Hieronder:
Feldmarschall Albert Kesselring wist een taaie verdediging op te zetten in Italië waaraan het US 5th en het Britse 8th Army tot de laatste dagen van de oorlog hun handen vol hadden.

Boven:
Op 21 september 1944 viel Rimini in de handen van de Grieken. De stad werd pas na felle straatgevechten ingenomen. De infanteristen op deze foto ruimen de laatste Duitse verzetshaarden op.

Boven:
Lt-general Lucian K Truscott nam het bevel over het US 5th Army op 15 december 1944 op zich. Hij had daarvoor al deelgenomen aan Operation Torch, de uitbraak vanuit Anzio, en Operation Dragoon.

plaatselijke verzet was ook zeer belangrijk voor het redden van geallieerde piloten die achter de vijandelijke linies neerstortten.

OPERATIE OLIVE

Generaal Alexander was er door de berichten die ULTRA ontcijferde van overtuigd dat de Gotische linie gemakkelijk te slechten was. In de vroege ochtend van 25 augustus 1944 zetten Britse, Canadese en Poolse troepen de eerste voorzichtige aanvallen in op deze linie. Pas op 12 september barstte de slag in alle hevigheid los. De eerste zet was Operation Olive - een aanval op de rechterflank langs de Adriatische kust door drie korpsen. Op 29 augustus hadden zij de Foglia en de Gotische linie bereikt. Hoewel de Canadezen een dag later door de verdedigingslinie wisten te breken en de rivier de Conca bereikten, werden de Britten voor Clemente afgestopt. Kesselring wist met zijn troepen, geholpen door de zware regenval, de aanval tot stoppen te dwingen.

Op 12 september startten het US II en het British XIII Corps een aanval tegen het centrum van de Gotische linie in de Apennijnen. Ze vielen aan op het scheidingspunt tussen het Duitse 10e en 14e leger, ten oosten van de Giogo di Scarperia-pas. Aan de westkust hield het US IV Corps de druk op de Duitsers en voorkwamen ze dat er versterkingen naar de bergen trokken. In de Apennijnen raakten de Amerikanen verwikkeld in een wanhopige strijd om de twee bergpieken Montecelli en Monte Altuzzo boven de Il Giogo-pas. Maar deze vielen pas op 17 september.

SLAKKENGANG

Aan de kust hervatte het Britse 8th Army in de nacht van 12 september de aanvallen op Cariano. Ze leken op het punt te staan een grote doorbraak te forceren. Maar wederom keerden de elementen zich tegen hen: de zware regenval maakte het de tanks onmogelijk om op te rukken. De opmars werd pas een dag later hervat. Er volgde een week van zware gevechten en de Duitsers werden uiteindelijk teruggedreven naar de Rimini-linie.

In de bergen namen de Amerikaanse troepen Fiorenzuola op 21 september in en moest Kesselring voorkomen dat ze doorbraken naar Route 9. De Griekse brigade van het 8e leger nam Rimini in, terwijl de Canadezen de Marecchia overstaken. Het volgende obstakel was de rivier de Po zo'n 100 km naar het noorden, maar daarvoor moesten er eerst negen andere rivieren worden overgestoken.

Op 24 september waren de troepen van generaal Mark Clark op weg naar Bologna. Het Duitse leger had hard gevochten, maar op 27 september leken de geallieerden de Gotische linie te hebben geslecht.

Op 7 oktober zette het 8th Army de aanval in richting de rivier de Rubicon en vijf dagen later waren ze deze symbolische barrière gepasseerd. Eind oktober was het campagneseizoen in de centrale sector voorbij. In een maand tijd had het 5th Army 15.700 mannen verloren, maar nog altijd waren ze de bergen niet voorbij.

Op 24 november droeg generaal Mark Clark het bevel over het US 5th Army over aan generaal Lucien "Old Gravel Guts" Truscott. Clark nam op zijn beurt het bevel over van generaal Harold Alexander als opperbevelhebber van de 15th Army Group en kreeg daarmee het bevel over de geallieerde grondtroepen in Italië. Alexander werd bevorderd tot opperbevelhebber van de geallieerden in het Middellandse-Zeegebied.

RAVENNA INGENOMEN

Aan de kust ging de opmars verder. Canadese troepen namen op 5 december Ravenna in. De gevechten namen in hevigheid af, maar op 29 december wist het 8th Army toch de rivier de Senio ten zuiden van het Lago Comacchio te bereiken.

Kesselring had bedacht dat de rivierdalen van de Po en de Adige gebruikt konden worden als voorlopige verdedigingslinies terwijl zijn troepen zich verder terugtrokken

Boven:
Britse soldaten bieden dekking aan troepen die het stadje Cariano schoonvegen, nadat het weer verbeterd was en men de aanval kon voortzetten.

naar versterkte posities in de zuidelijke Alpen. Zowel hij als Alexander beseften hoe moeilijk het zou zijn de Duitse troepen in de bergen uit hun posities te verdrijven. De Britse generaal wilde daarom koste wat kost de druk op de Duitsers houden. Op dit punt gaf Hitler een van zijn desastreuze bevelen om stand te houden. Hij weigerde Kesselring toestemming te geven zich terug te trekken naar gemakkelijker te verdedigen posities en eiste dat Heeresgruppe C standhield en doorvocht. Er trad nu een vervelende patstelling op. Door de zware vorst en sneeuwval vochten beide partijen meer tegen de elementen dan tegen elkaar. De geallieerde aanvoerroutes werden alleen maar open gehouden door de dagelijkse inspanningen van duizenden burgers en alle troepen die zich niet helemaal vooraan het front bevonden. Terwijl de Duitsers gedwongen werden zuinig aan te doen met hun karige voorraden aan benzine en munitie, kregen de geallieerden eindelijk de speciale apparatuur waarop ze zo lang hadden moeten wachten. De rest van de winter oefenden ze hard ter voorbereiding op het voorjaarsoffensief. Het enige wat de Duitsers konden doen was een zo sterk mogelijke verdediging opzetten en de aanval afwachten.

SLOTOFFENSIEF

Het geallieerde offensief werd op 9 april ingezet. Ter voorbereiding ervan voerden Britse commando's in de nacht van 1 april een aanval uit op de Duitse verdedigers in de zone tussen het Comacchio-meer en de Adriatische Zee. Op 4 en 5 april werden de eilanden in het meer ingenomen. Tijdens dit gevecht verrichtten de Deen, majoor Anders "Andy" Lassen, van de SBS en korporaal Tom Hunter van No 43 Commando hun heldendaden, waarvoor ze postuum met het Victoria Cross werden onderscheiden. Hunter neutraliseerde met de Bren-gun van zijn sectie de Duitse machinegeweerbatterijen, terwijl de dodelijk gewonde Lassen handgranaten bleef gooien om zijn terugtrekkende patrouille dekking te geven. De gevechten rond het merengebied moesten alle aandacht opeisen van de Duitse flank zodat de eigenlijke aanval een grotere kans van slagen kreeg. Generaal Mark Clark had een sterk onderbemand leger dat bestond uit eenheden uit meer dan 25 verschillende landen. In het jaar daarvoor waren het Franse Expeditionaire Korps en het US VI Corps, samen 86.000 man, tijdens Operation Anvil/Dragoon op 15 augustus 1944 in Zuid-Frankrijk ingezet. Hun plek werd ingenomen door 2500 manschappen van het Braziliaanse korps onder generaal Joao Mascarenhas de Moraes en de US 92nd Division die uit zwarte soldaten bestond. Clark had bovendien het probleem dat meer dan eenderde van zijn artillerie van hem was afgenomen en was ingezet om de landingen in het kader van operatie Dragoon te ondersteunen.

De eerste fase van de aanval werd uitgevoerd door het 8th Army toen Indiërs en Nieuw-Zeelanders van het V Corps de Senio overstaken om richting Lugo aan te vallen. Op 11 april hadden ze een bruggenhoofd gevestigd over de Santerno.

DE VAL VAN MUSSOLINI

Op 14 april zette het 5th Army de aanval in; als gevolg van het slechte weer lagen ze twee dagen achter op het schema. Een dag later begon het Poolse IIe korps onder generaal Anders met het oversteken van de rivier de Sillario, waarna ze verder konden trekken via de hoofdweg richting Bologna.

De Salo-republiek, de Italiaanse fascistische marionettenstaat onder leiding van Benito Mussolini, bevond zich nog altijd in Noord-Italië aan het Gardameer. Op 18 april verliet Mussolini zijn villa aan het meer om naar Milaan te gaan, waar hij zich bij zijn Duitse bondgenoten wilde voegen om samen met hen stand proberen te houden in de Alpen. Hij kreeg echter geen steun en vertrok een week later naar het Como-meer.

Links:
Duitse paratroepers overdenken hun toekomst. Tijdens de winter van 1944-45 kwamen zij steeds meer tot het besef dat hun kansen miniem waren.

Hieronder & helemaal onderaan: Korporaal Tom Hunter, 21, en majoor Lassen (onder), 24, kregen postuum het Victoria Cross. Hunters aanval over 200 meter onder zware beschietingen had de vijand zo gedemoraliseerd dat zes van de kanonniers zich daarna onmiddellijk overgaven.

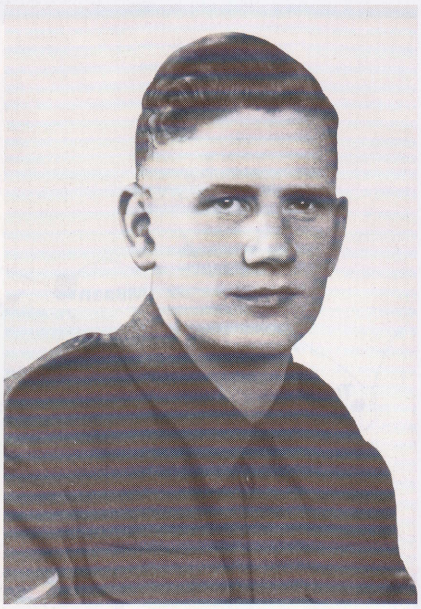

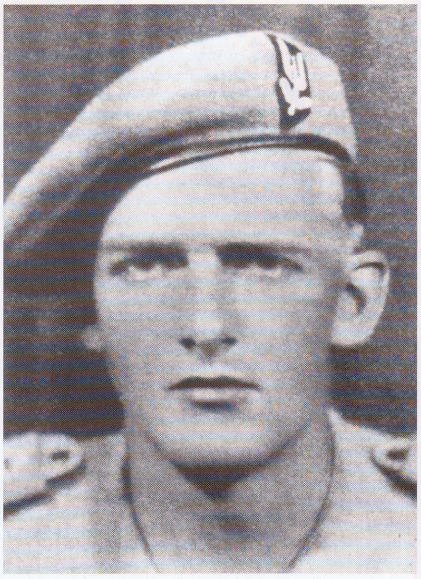

Na zware gevechten in het bergachtige terrein wist het 5th Army op 20 april door te dringen tot de voorsteden van Bologna. Generaal Vietinghoff gaf zijn troepen het bevel zich terug te trekken naar de andere oever van de Po. Hij slaagde daar op 23 april in, maar moest zijn zware materieel grotendeels achterlaten. Op 25 april nam het US 5th Army Parma en Verona in en een dag later bereikten de geallieerden de rivier de Adige. Aan de westkust waren de Amerikanen minder snel vooruit gekomen: pas op 27 april wisten ze Genoa te bevrijden.

CAPITULATIEVOORWAARDEN

Nu zijn Duitse bondgenoten hem niet meer konden beschermen, was Mussolini een opgejaagd man. Hij probeerde naar Zwitserland te vluchten, verscholen tussen een Duits troepenkonvooi. Het konvooi werd op 27 april bij het Como-meer onderschept door Italiaanse verzetsstrijders. De Duitsers mochten hun reis voortzetten, maar de Italianen werden van de vrachtwagens gehaald. Mussolini werd onmiddellijk herkend en werd 's nachts in een boerderij gevangen gehouden. Hij werd op 28 april 1945 geëxecuteerd door de communistische verzetsleider Walter Audisio. Clara Petacci, zijn minnares, kwam om het leven toen ze Mussolini probeerde te beschermen tegen het geweervuur. Hun verminkte lijken werden opgehangen op een plein in Milaan. Op 29 april tekenden de Duitsers de onvoorwaardelijke capitulatie in Caserta. Deze ging in om 13.00 uur op 2 mei, slechts zes dagen voordat heel Europa werd bevrijd. Gedurende een periode van meer dan 20 maanden van zeer zware gevechten hadden de Duitsers bewezen dat Churchill ernaast zat toen hij beweerde dat Italië de 'zachte onderbuik' van Europa was.

Het Italiaanse strijdtoneel

Geallieerde frontlijn 8 april

Geallieerde aanvallen tot 23 april

Geallieerde frontlijn 23 april

Geallieerde aanvallen tot 2 mei

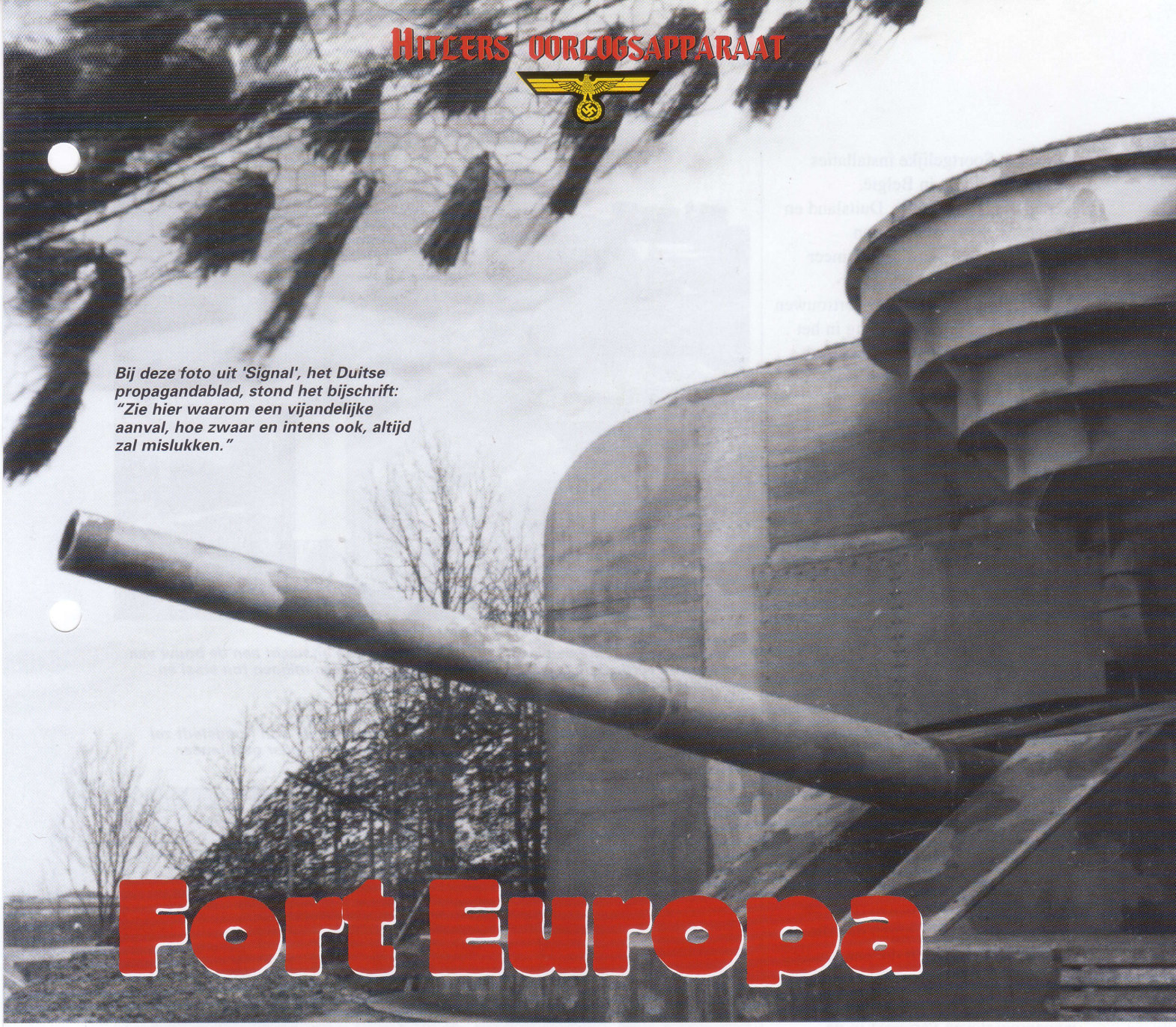

Bij deze foto uit 'Signal', het Duitse propagandablad, stond het bijschrift: "Zie hier waarom een vijandelijke aanval, hoe zwaar en intens ook, altijd zal mislukken."

Fort Europa

Nadat Groot-Brittannië niet wilde toegeven aan Hitlers eisen, liet hij een linie van vestingwerken aanleggen van Noorwegen tot aan de Pyreneeën om de geallieerde invasiemacht buiten te houden.

ONMIDDELLIJK NA de val van Frankrijk in 1940 bezetten Duitse troepen de Franse marine-installaties en verdedigingswerken. Later, nadat Groot-Brittannië weigerde zich buiten de oorlog te houden, werden er langs de hele kust verdedigingswerken aangelegd met prikkeldraadversperringen en mijnenvelden om de stranden te verdedigen die gebruikt konden worden tegen landingen vanuit zee. De meeste van deze verdedigingswerken waren geïmproviseerde installaties, die grotendeels bestonden uit zigzaggende loopgraven.

In 1941 gaf Hitler Fritz Todt de opdracht om meer permanente verdedigingswerken aan de kust te bouwen. De *Organisation Todt* (OT) concentreerde zich op de aanleg van gewapend betonnen dokken voor onderzeeërs, vliegvelden en bases voor de Luftwaffe en kanonbatterijen in het Nauw van Calais. De vier batterijen in het Nauw van Calais moesten het Kanaal bewaken - de meest waarschijnlijke invasieroute - en moesten Dover, Ramsgate en Folkestone af en toe onder vuur nemen. De grootste kanonnen, de drie 40,6-cm kanonnen in de "Lindemann"-batterij bij Sangatte konden elk van deze drie plaatsen bereiken. "Hellfire Corner", zoals men dit gedeelte van Engeland ging noemen, zou tot het eind van de zomer van 1944 in de gevarenzone blijven. Een aantal van de kanonnen was aanvankelijk geïnstalleerd ter ondersteuning van *Fall Seelöwe*, het plan voor de invasie in Groot-Brittannië in 1940.

PRIKKELS

Uiteindelijk werden er dertien artilleriebatterijen langs de Franse kust

gebouwd. Soortgelijke installaties werden opgericht in België, Nederland, Noorwegen, Duitsland en Denemarken. Tussen juni en september 1942 werd er niet meer verder gewerkt aan de kustverdediging, omdat Hitler vol vertrouwen was over de eindoverwinning in het Oosten. Later in 1942 begon Groot-Brittannië echter weer met 'prikacties' tegen de Duitsers. De aanval bij St Nazaire en de rampzalige landing bij Dieppe later dat jaar leidden ertoe dat Hitler de bouwwerkzaamheden liet hervatten aan wat inmiddels de *Atlantikwall* werd genoemd.

AMBITIEUS PROGRAMMA

Er werd een bouwprogramma opgezet voor de aanleg van 15.000 bunkers en andere installaties. Deze verdedigingswerken, die later veelvuldig getoond werden in propagandafilms en op foto's, strekten zich uiteindelijk uit over een lengte van 2685 km vanaf de Spaanse grens tot aan de Noordkaap in Noorwegen. Hier werd kustartillerie, te gebruiken tegen de scheepvaart op zee, gecombineerd met infanterie- en artillerie-installaties en beschermd met mijnenvelden, vlammenwerpers en prikkeldraadversperringen die alle troepen en voertuigen die een landing ondernamen moesten terugdrijven.

Er werd enorm veel beton en stalen wapeningsstaven verwerkt in de verdedigingswerken en grote 'legers' slavenarbeiders woonden en werkten in mensonwaardige omstandigheden om deze installaties te kunnen bouwen. De arbeiders waren vervangbaar en velen verloren hun leven tijdens de bouw van waarnemingsposten op de steile klippen of het graven van diepe tunnels in de heuvels. De Duitsers waren geweldige tunnelbouwers en de slavenarbeiders bouwden uitgebreide complexen met ziekenhuizen, commandocentra, magazijnen en schuilkelders in de rotsen.

BOMBESTENDIGE SCHUILPLAATSEN

Alle bunkers waren gasbestendig, voorzien van dubbele deuren en een handbediend filtersysteem. Hoewel er een ingang was, meestal een gepantserde deur bewaakt door een machinegeweer, was er ook een noodschacht waarlangs men de bunker kon verlaten als de deur beschadigd was. Achter de voorste linie bouwden de Duitsers schuilkelders waarin hun troepen onderdak konden vinden tijdens zware bombardementen. Er werden Italiaanse ontwerpen overgenomen voor het bouwen van de 'Tobroek': een schuilplaats die groot genoeg was voor vier man. Via een korte trap bereikte men een ronde betonnen put die voorzien kon worden van een geschutstoren of die zonder dak kon worden gebruikt als geschutsnest voor lichte luchtafweerkanonnen, machinegeweren of mortieren. De Duitsers verwerkten buitgemaakte artilleriestukken, tanks en zelfs antitankobstakels van buitenlandse makelij in de verdedigingswerken. Veel van de kanonnen aan de kust waren van Franse, Tsjechische of Russische makelij. Geschutstorens van de Franse Renault FT-17 en R35-tanks werden in de 'Tobroeks' ingemetseld, terwijl de enorme Belgische stalen antitankobstakels bekend als 'Element C' of 'Belgische poort' op open stranden werden aangebracht om een invasie tegen te houden. Andere

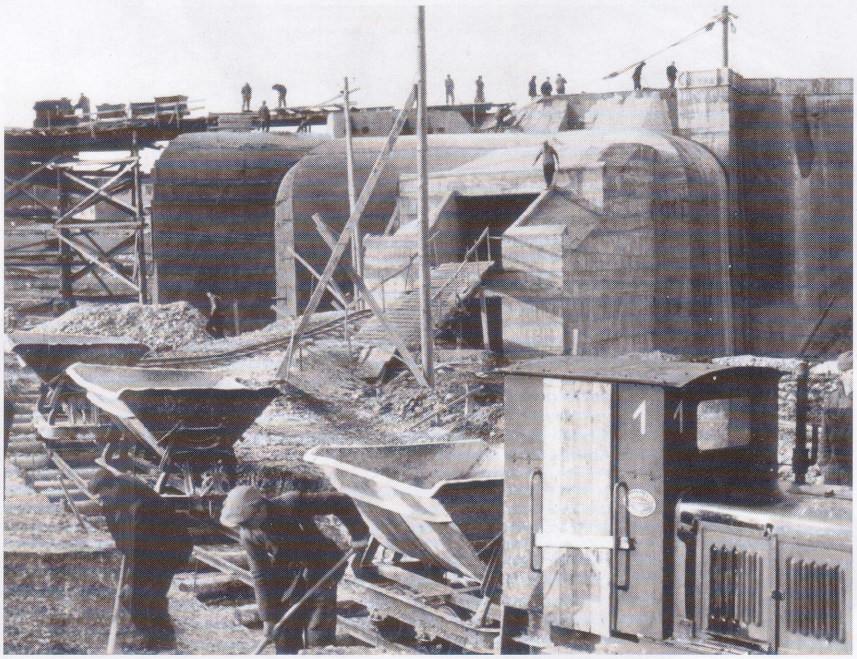

Boven:
Twee jaar lang werkte een kwart miljoen mannen dag en nacht aan de bouw van het enorme verdedigingssysteem. Er werd meer dan een miljoen ton staal en twintig miljoen kubieke meter beton gebruikt.

Hieronder:
Veldmaarschalk Erwin Rommel inspecteert de Atlantikwall. Von Rundstedt zei altijd over Rommel: "Als de invasie komt, dan krijgt hij in ieder geval meer gemoedsrust."

Boven:
Bij laag tij waren de obstakels zichtbaar die werden aangebracht om de geallieerde invasie onmogelijk te maken. Aan veel van deze objecten waren mijnen bevestigd om de geallieerde amfibievaartuigen te vernielen.

Links:
In afwachting van het onvermijdelijke! Maar waar en wanneer zou de aanvalsvloot landen?

Hieronder:
Dit was het beeld van de Atlantikwall dat het ministerie van propaganda het Duitse volk liet zien. De werkelijkheid week echter sterk af van de mythe. Toen Rommel hier in november 1943 aankwam, realiseerde hij zich dat de verdedigingswerken bij lange na niet gereed waren. Hoewel ze in juni 1944 nog altijd niet voltooid waren, werden ze door zijn inspanningen enorm verbeterd.

obstakels waren prikkeldraad, mijnen, greppels, 'drakentanden', betonblokken en stalen versperringen. Gezien de ervaringen in Dieppe, waar Churchill-tanks niet in staat waren geweest de lage verhoging langs de zee te beklimmen, ontwierpen de mensen van Todt *Panzermauer*; enorme wanden van gewapend beton van twee meter hoog en een meter breed waarin antitank-kanonnen waren ingebouwd. Op sommige plekken werden bestaande verdedigingswerken uit de 19e eeuw in de nieuwe constructie opgenomen.

TROMPE L'OEIL

Er werd gebruikgemaakt van camouflage zoals verf en camouflagenetten, ondanks dat de bunkers zo werden aangelegd dat ze opgingen in het terrein. Het beton werd grof afgewerkt en de wapeningsstaven werden gedeeltelijk bloot gelaten zodat men er de netten aan kon ophangen. De bunkers werden met natuursteen gecamoufleerd om ze onzichtbaar op te laten gaan in de rotsen. Op sommige geschutsposities bij kuststeden werden ramen en deuren geschilderd om ze het aanzien te geven van een bungalow of villa.

Vanaf januari 1944, toen veldmaarschalk Erwin Rommel het bevel over Heeresgruppe B op zich nam, werd er met hernieuwde energie aan de defensiewerken langs de kust gebouwd. Rommel had ontdekt dat de Atlantikwall veel minder indrukwekkend was dan de zorgvuldig geselecteerde foto's van het propagandaministerie wilden doen geloven. Hoewel belangrijke zeehavens goed beschermd waren, waren er nog hele stukken kustlijn die nog zeer kwetsbaar waren. De middelen die de Duitsers tot hun beschikking hadden waren beperkt en werden daarom vooral gebruikt voor de meest waarschijnlijke landings-zones. De Britten hadden een afleidingsplan bedacht dat de Duitsers moest laten denken dat er een invasie zou plaatsvinden via het Nauw van Calais - dat immers de kortste route over het Kanaal was. Als gevolg daarvan hadden de Duitsers grote aantallen mannen, wapens en materieel in deze zone ingezet, die ze dus niet meer gebruiken konden voor de stranden in Normandië. Onder leiding van Rommel werden er obstakels bedacht die de landingsvaartuigen moesten tegenhouden. Deze obstakels bestonden onder andere uit houten balken waarop Teller antitankmijnen, 10,5-cm artilleriegranaten of

De eilanden verdedigen

DE DUITSERS BEZETTEN de Kanaaleilanden om twee redenen: de eilanden waren een strategisch nuttig punt voor de invasie van het vasteland van Groot-Brittannië en ze waren van grote waarde vanuit propagandaoogpunt. De Wehrmacht besteedde er daarom erg veel mannen en materiaal aan om te voorkomen dat ze te snel heroverd zouden worden. In 1941 werd de 319e infanteriedivisie, versterkt met pantsereenheden en kustartillerie, op de eilanden gelegerd. Vijf maanden later gaf Hitler het bevel dat er permanente verdedigingswerken moesten worden aangelegd op de Kanaaleilanden en kreeg *Organization Todt* opdracht toe te zien op de bouw van de 'Atlantikwall'. De ruggengraat van deze verdediging werd gevormd door de middelzware en zware artilleriebatterijen van het leger en de marine, die doelen op zee onder vuur moesten nemen. Deze zware batterijen waren een vitale schakel in de keten van verdedigingswerken en zorgden ervoor dat de vestingwerken op de nabijgelegen Franse kust minder zwaar hoefden te zijn. Bij de eilanden lag het zwaarste gedeelte van de Atlantikwall. Volgens de plannen moesten er 414 gewapend betonnen constructies komen op Guernsey, 234 op Jersey en 153 op Alderney. Tunnels en ondergrondse ruimtes zorgden voor 50.000 vierkante meter aan beschutting, terwijl 20.000 strekkende meters aan antitankwanden en spoorinstallaties de eilanden moesten beschermen. Het was een hooggegrepen doelstelling, maar in mei 1943 had men al 25.500 kubieke meter rots uitgegraven en in september van dat jaar was er 40.881 kubieke meter gewapend beton verwerkt. Voor het eind van de oorlog werd voor deze verdedigingswerken meer dan 613.000 kubieke meter beton gebruikt. Om deze vestingwerken te bouwen voerde *Organization Todt* steeds meer dwangarbeiders uit alle delen van bezet Europa aan, waaronder Russische krijgsgevangenen. In mei 1943 bevonden zich alleen al op Guernsey 5100 arbeiders. Zij woonden in tijdelijke kampen die over het hele eiland verspreid lagen. Door de ingevoerde arbeiders en het Duitse garnizoen op het eiland nam de bevolking van Guernsey van 24.000 toe tot 44.000. Maar Hitlers plannen leidden tot niets. De geallieerden lieten de eilanden gewoon links liggen.

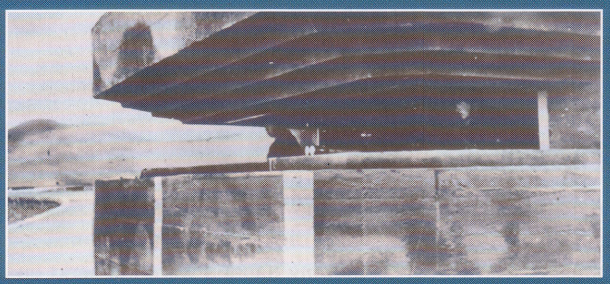

Boven:
Een soldaat houdt de wacht bij het Kanaal. Met uitzondering van het bombardement vanaf HMS Rodney vond hier nooit een grootschalige aanval plaats. De geallieerden konden het zich veroorloven de eilanden links te laten liggen en zich te focussen op het belangrijkste doel - Frankrijk.

Hieronder:
HMS Rodney, het vlaggenschip van de Britse Home Fleet was een slagschip van 33.300 ton. Met haar 406-mm (16-inch) kanonnen was dit het meest geduchte schip van de Royal Navy. Maar de aanval op de Batterie Blücher op Guernsey leverde niets op.

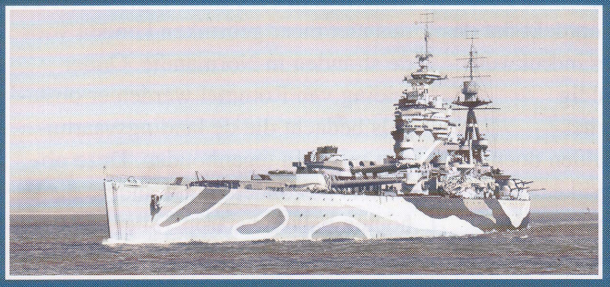

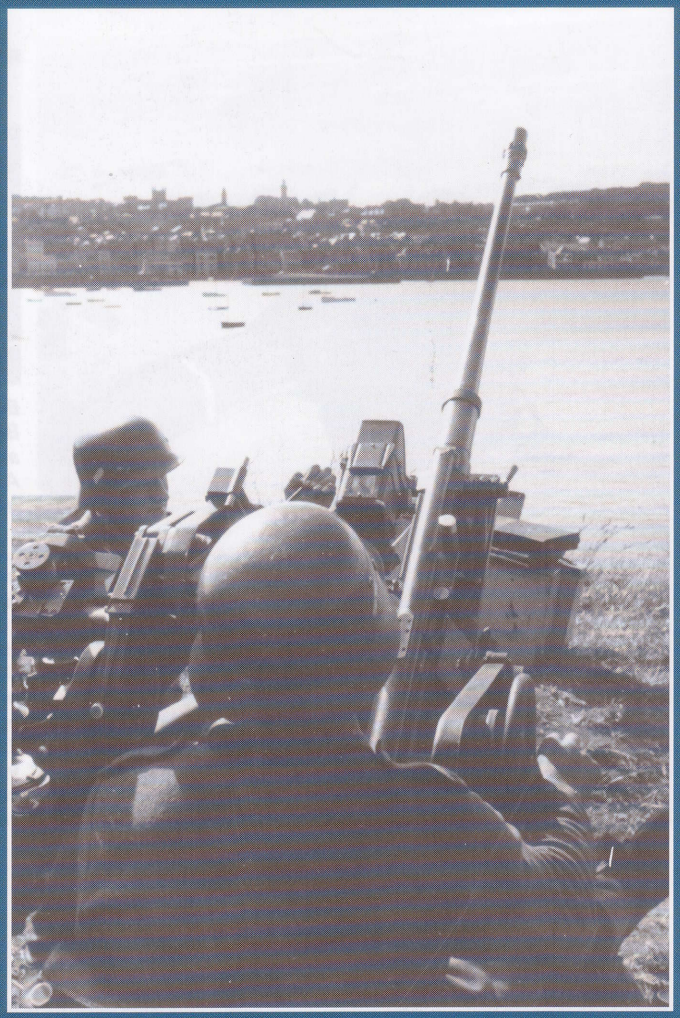

Bovenaan:
Een licht luchtafweerkanon van de marine bij St Peter Port in Guernsey. Op de eilanden stonden 16 kustbatterijen met 36 stuks 8,8-cm luchtdoelkanonnen, ondersteund door talloze lichte batterijen 3,7-cm en 2-cm kanonnen: in totaal 1850 in mei 1943.

Onder:
De Kanaaleilanden waren het enige deel van Groot-Brittannië dat ooit door Duitsland bezet werd. De propagandawaarde verklaarde voor een groot gedeelte waarom er zoveel tijd, geld en mankracht in de verdediging ervan werd gestoken.

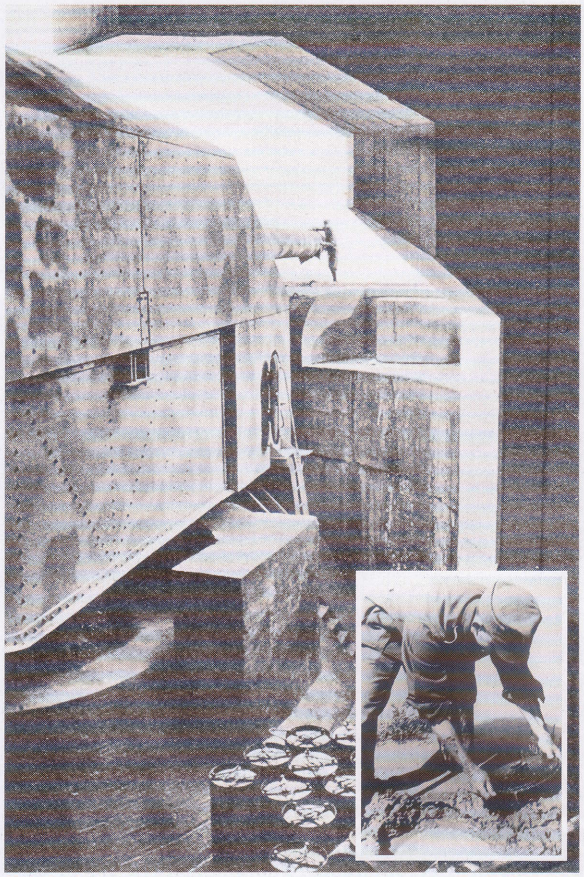

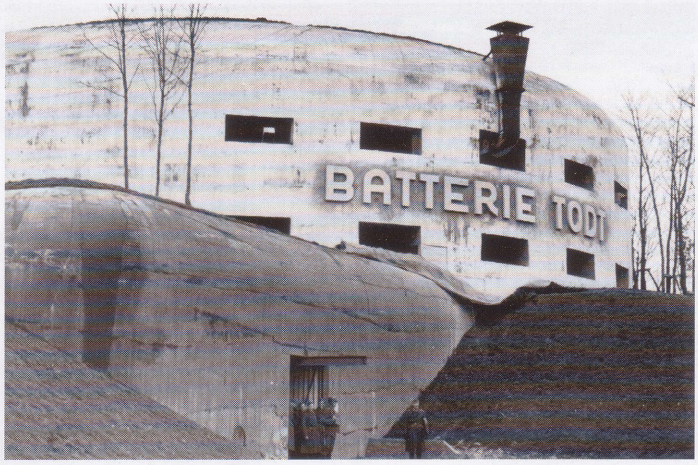

Boven:
Deze batterij werd vernoemd naar Fritz Todt die aanvankelijk belast was met de bouw van de Atlantikwall. Todt werd op 8 februari 1942 gedood bij een vliegtuigongeluk. Al zijn verantwoordelijkheden gingen over op Albert Speer.

Uiterst links:
Sommige kustbatterijen in de 'fortsteden' bleven nog lang een probleem voor de geallieerde scheepvaart. De meeste batterijen werden echter uitgeschakeld toen er een bres in de Atlantikwall was geslagen en men de batterijen van achteruit kon aanpakken.

Links insert:
In totaal plantte de Duitse marine 5.700.000 mijnen langs de kust van Noord-Frankrijk. Deze werden begraven op de stranden, het achterland en in ondiepe wateren om de geallieerde landingen af te remmen.

gewoonweg scherpe stalen balken werden vastgezet. Verder landinwaarts werden er constructies van hout en prikkeldraad gebruikt om de mogelijke landingszones zoveel mogelijk ongeschikt te maken voor zweefvliegtuigen en werden grote stukken landbouwgrond onder water gezet om te voorkomen dat parachutisten erop zouden landen. Er werden namaak geschutsbatterijen gebouwd om luchtaanvallen uit te lokken. Op D-Day, 6 juni 1944, was de verantwoordelijkheid voor het aanvallen van doelen die zich aan of voor de kust bevonden verdeeld tussen de *Kriegsmarine* en *Das Heer*, het Duitse leger. De kanonniers van de marine bemanden de kanonnen die de scheepvaart moesten aanvallen en hadden hun eigen lokalisatie- en vuurregelsystemen. De architectuur weerspiegelde het streven van de marine om de wapens en het materieel zo efficiënt mogelijk te gebruiken. Radar- en opsporingsinstallaties bevonden zich in hoge torens, die qua opzet leken op de commandotorens op grote schepen, terwijl de munitie van de kanonnen in magazijnen lag die in de bunker waren ingebouwd. Het leger gaf de voorkeur aan verspreide posities, met waarnemingsposities die met ondergrondse kabels in verbinding stonden met de batterijen. De munitie werd in aparte bunkers bewaard. De kanonnen van de marine waren zo opgesteld dat men een breed uitzicht en schutsveld over zee had. De kazematten van het leger waren gericht op de stranden en werden door zware betonnen wanden afgeschermd van de zee. Op lange open stranden, waaronder het Omaha-strand van D-Day, werden infanterie- en artillerieposities in de duinen en op hogere plateaus ingebouwd om het vlakke strand volledig te kunnen bestrijken. Deze regeling om de verantwoordelijkheid voor de verdediging tussen het leger en de marine te splitsen lijkt wellicht nogal complex. Maar hij kwam voort uit eenvoudige logica; de mannen van de *Kriegsmarine* waren experts in het herkennen van geallieerde en Duitse oorlogsschepen, terwijl de kanonniers van het leger zich zouden kunnen vergissen en het verkeerde schip naar de kelder konden jagen. Deze zorgen bleken echter voorbarig, omdat de Kriegsmarine door de geallieerden helemaal werd weggevaagd van het Kanaal.

EEN BRES IN DE LINIE

In juni 1944 telde de Atlantikwall 700 verschillende ontwerpen bunkers, commandoposities en schuilplaatsen. Een typische batterij bestond uit de *Leitstand* (het bedieningspaneel voor het vuren), de *Schartenstand* (overdekte kanonposities), standaard woonruimtes voor de bemanning van de batterij en munitiemagazijnen. Binnen het terrein van de batterij bevonden zich latrines, kookhuizen, watertanks en een eerstehulppost. Deze gebouwen waren van hout, baksteen of betonplaten. Voor de verdediging op korte afstand gebruikte de marine bunkers die elkaar dekking konden geven. Aan de buitenranden bevonden zich loopgraven en 'Tobroeks' en daarachter lagen mijnenvelden en prikkeldraad die zo waren geïnstalleerd dat aanvallers naar machinegeweren en andere snelvurende wapens werden gelokt.

ACHTER DE MUUR

Hoewel Rommel besefte dat een geallieerde landing op de stranden tot stoppen gedwongen zou moeten worden, dacht zijn superieur veldmaarschalk Von Rundstedt dat de beslissing zou vallen door een strijd in

De geallieerde invasie begon in Normandië op D-Day (6 juni 1944). Met 4126 landingsvoertuigen en 2316 transportvoertuigen vestigden de geallieerden het tweede front in Europa. De geallieerde luchtmachten voerden alleen de eerste dag al 14.674 vluchten uit en op 18 juni hadden ze 619.000 soldaten en 95.000 voertuigen aan land gebracht. In de praktijk bleek de Atlantikwall veel minder voor te stellen dan op papier.

het Franse binnenland. Dit leidde ertoe dat de pantserformaties en versterkingen te ver achter de kust in reserve werden gehouden. Zodra de korst van de Atlantikwall gebroken was, werd de hele lijn verdedigingswerken overbodig en konden de mobiele troepen niet langer de kust bereiken omdat de geallieerde jachtvliegtuigen en bommenwerpers de konvooien en colonnes op de Franse wegen terroriseerden.

Na de invasie in Normandië lieten de geallieerden een aantal van de zwaarst beschermde havens en de Kanaaleilanden simpelweg links liggen. Ze werden wel zwaar verdedigd, maar hun beperkte aanvalskracht vormde niet echt een bedreiging. Het beperkte aantal beschikbare havens leverde echter de nodige logistieke problemen op voor de geallieerden. In 1945 waren de Franse havensteden Lorient, St Nazaire, La Palisse en La Rochelle, evenals de Kanaaleilanden, nog altijd in Duitse handen. Op de eilanden bevonden zich in totaal 16 kustverdedigingsbatterijen, naast zware en lichte luchtafweerkanonnen. De zwaarste kanonnen bevonden zich in de 'Mirus'-batterij op Guernsey die bestond uit vier buitgemaakte Russische 30,5-cm kanonnen bij Le Frie Baton in het westen van het eiland. Met behulp van de radar konden deze kanonnen doelen tot op een afstand van 32 km raken. In juni 1944, toen de Amerikaanse troepen het schiereiland van Cotentin hadden ingenomen en Cherbourg geneutraliseerd was door een aanval vanuit het zuiden, openden de 15-cm kanonnen van *Batterie Blücher* op Alderney het vuur op de noordwesthoek van het schiereiland. Omdat het hele eiland vol stond met luchtafweer, besloten de geallieerden hier geen bombardementen vanuit de lucht uit te voeren, maar lieten ze het slagschip HMS Rodney de batterij beschieten. Hoewel de Duitse kanonnen in open geschutsputten stonden, was de schade echter minimaal.

WALCHEREN BESTORMD

De laatste slag om de Atlantikwall vond plaats op 1 november 1944 toen in het kader van Operation Infatuate de mannen van No 4 Commando Brigade bij Westkapelle op Walcheren landden, ondersteund door een infanteriebrigade die bij Vlissingen landde. De operatie, die werd gesteund door een aanval over land door de 2e en 3e Canadese divisie, was nodig om de aanvoerroute naar de haven van Antwerpen vrij te maken. De gevechten duurden tot 8 november. De verdedigers in de Duitse kustbatterijen en bunkers weerden zich fel, maar de gecombineerde vuurkracht van RAF Bomber Command en de scheepskanonnen bleken uiteindelijk te sterk voor ze te zijn. De slag om de Atlantikwall leidde aan beide zijden tot grote verliezen. Er vielen 21.259 doden, 51.729 vermisten en 85.729 gewonden te betreuren. Zestig jaar na hun bouw bestaan grote gedeeltes van deze vestingwerken nog altijd als getuigen van de slagen die er in de zomer van 1944 werden gestreden.

Het US 1st Army stak op 7 maart 1945 als eerste de Rijn over. Door een hele reeks fouten was de brug bij Remagen ongeschonden in handen van de Amerikanen gevallen.

Over de Rijn en de Oder

Grote rivieren zijn lastige obstakels voor snel oprukkende gemotoriseerde legers. In 1945 werd het Duitse binnenland beschermd door twee van die rivieren: de Rijn en de Oder.

DE PLANNEN VOOR het oversteken van de Rijn waren al lang voor het einde van 1945 in de maak. Maar het was veel meer dan eenvoudigweg voldoende mannen en voorraden aanvoeren; er ging heel wat voorbereidende training aan vooraf.

Een van de grootste inspanningen die daarvoor moesten worden verricht, was het geschikt maken van diverse tankregimenten voor het gebruik van LVT's (landingsvoertuigen met rupsbanden), of 'Buffalos' zoals de Britten ze noemden. Deze voertuigen werden gebruikt om de eerste golven manschappen naar de overkant te brengen. Zij zouden dan worden gevolgd door een tweede golf in boten. De genie speelde ook een belangrijke rol bij de oversteekacties, met name waar het de enorme operatie betrof die Montgomery's 21st Army Group moest gaan uitvoeren. Het brugmaterieel dat nodig was om de Rijn over te steken moest worden opgebouwd en de aanvoerwegen en andere transportfaciliteiten moesten in gereedheid worden gebracht. Dit lag buiten het vermogen van de Britse genie en daarom werden er diverse Amerikaanse genieregimenten aan de Britse legergroepen toegevoegd. Uiteindelijk hadden de genie-eenheden op zich al meer dan een kwart van alle voorraden en materiaal nodig die gebruikt werden voor het oversteken van de Rijn!

Bovendien maakte de Rijn zelf het de geallieerden ook niet al te gemakkelijk. Het vlakke gebied waar men de rivier wilde oversteken, overstroomde vaak. Er was de vorige winter veel regen en sneeuw gevallen. In maart waren de uiterwaarden nog altijd erg nat. Dit was ideaal terrein voor de Buffalo"s, maar de andere voertuigen hadden er heel wat meer moeite mee. Toch was dit een risico dat men zou moeten nemen.

In de avond van 23 maart 1945 begon men met de oversteek, onder de dekking van zware artilleriebeschietingen. De eerste golf stak over in Buffalo's, geassisteerd door DD (Duplex Drive) Sherman amfibietanks en andere speciale voertuigen. De luchtsteun was zo intens dat RAF Bomber Command Wesel nog bombardeerde terwijl de eigen troepen slechts een paar honderd meter verderop waren. Hierdoor werd niet alleen de vijand uit Wesel verdreven, maar konden de Duitsers ook niet meer door de stad heen trekken om een tegenaanval op te zetten. De actie verliep niet helemaal zoals de geallieerden het gepland hadden, hoewel er niet al te veel weerstand werd geboden tegen de landingen. In sommige gebieden boden de verdedigers fel tegenstand, terwijl het georganiseerde verzet op andere plekken door de voorafgaande bombardementen al bijna helemaal was weggevaagd. Helaas was het terrein op sommige plekken zo

Boven:
Buffalo's - de Britse naam voor de Amerikaanse LVT amfibievoertuigen - worden naar de Rijn gebracht. Deze voertuigen die eigenlijk ontworpen waren voor landingen vanuit zee, waren ook ideaal geschikt voor het oversteken van rivieren.

Rechts:
De Britse troepen trokken in april 1945 Bremen binnen. De 21st Army Group van Montgomery had opdracht gekregen de belangrijkste Duitse Noordzeehavens in te nemen en verder op te rukken naar de Oostzee.

modderig dat zelfs de Buffalo's er niet veel konden uitrichten, waardoor sommige eenheden van de tweede aanvalsgolf, die met boten overstaken, onder zware beschietingen kwamen te liggen en grote verliezen leden.

Maar door de grootschaligheid van de actie konden de geallieerden op de meeste plekken al snel de oever beklimmen en een aanzienlijk bruggenhoofd opwerpen. De hoofdmacht moest echter nog komen: via de lucht. Deze arriveerde rond het middaguur toen de eerste geallieerde luchtlandingstroepen aan de hemel verschenen. De 'luchtarmada' vloog de Rijn over en wierp twee divisies parachutisten af. Ze sprongen in zulke grote aantallen dat de hemel er soms bijna door verduisterd werd. Ze werden gevolgd door zweefvliegers die op twee hoofdzones waren gericht: het Diersfordter Wald en de regio Mehr-Hamminkeln.

SUCCES TEGEN HOGE KOSTEN

Ondanks de beschietingen op de Duitse verdedigingsposities door de geallieerde luchtmachten, waren er toch nog vijandelijke luchtafweerbatterijen in tact gebleven. Een kwart van alle piloten van zweefvliegtuigen die bij deze operatie om het leven kwam, was te wijten aan de luchtafweerkanonnen.

De meesten wisten echter veilig te landen, waardoor de luchtlandingstroepen en de reguliere troepen die de rivier waren overgestoken zich vaak al veel eerder dan gepland bij elkaar konden aansluiten. Toen de nacht aanbrak waren de bruggenhoofden aan de Rijn veilig. Ondanks enkele plaatselijke tegenaanvallen konden de Britten niet meer over de rivier worden terug gedreven. Het zwaartepunt van de geallieerde acties lag in de Britse sector, waar de Duitse tegenstand het sterkst was. Dit was vanwege het feit dat hier het Ruhrgebied lag en de hoofdroute naar Berlijn.

AMERIKANEN AAN DE OVERKANT

De Amerikaanse legers werden ingezet op de meer zuidelijke delen van de Rijn. Hoewel hier minder manschappen werden ingezet, waren ze even succesvol. De dag voor de start van het hoofdoffensief had een regiment van de US 5th Division zelf al de aanval ingezet. Generaal-majoor Leroy Irwin, van de 5th Division, kreeg het bevel om snel zijn divisie ten zuiden van Mainz, tussen Nierstein en Oppenheim, de Rijn te laten oversteken. Hij stuurde de eerste golf aanvalsboten vlak voor middernacht

Boven:
Hoewel het Duitse verzet zwakker werd, moest de geallieerde infanterie nog altijd een zware strijd uitvechten. De Duitsers hadden het voordeel van zeer korte bevoorradingslijnen. Hun voorraden raakten pas op het allerlaatst op.

Hieronder:
Het Duitse verzet kon zeer hevig zijn. Soms vochten elite-eenheden zoals deze* Fallschirmjäger *hard terug. Elders kwam het verzet van nazi-fanatici of gebrainwashte leden van de Hitlerjugend.

onder helder maanlicht de 300 meter brede rivier over. De aanval werd ondersteund door zware artilleriebeschietingen, maar de kanonniers klaagden achteraf dat ze weinig zinvolle doelen konden vinden. De eerste Amerikanen die landden namen zeven Duitse soldaten gevangen, die zich onmiddellijk als vrijwilliger meldden om hun boot terug te varen naar de andere oever. Hoewel latere golven af en toe met machinegeweervuur werden begroet, was het hele regiment voor middernacht de rivier overgestoken en trokken ze op naar de dorpen op de oostelijke oever, gevolgd door ondersteuningsregimenten. Op de avond van 23 maart was de hele 5th Division de rivier overgestoken. Ze zetten een bruggenhoofd op en wachtten op de komst van een pantserdivisie die op de westelijke oever in gereedheid werd gebracht.

OVERSTEEK OP MEER PLAATSEN

De volgende dagen stak men de rivier over bij Boppard, St Goar, Worms en Mainz. Aan het eind van de maand waren Darmstadt en Wiesbaden in Amerikaanse handen. De pantserkolonnes rukten op naar Frankfurt-am-Main en Aschaffenburg dat daar achter lag. Verder naar het zuiden hadden de Fransen een Algerijnse divisie laten oversteken bij Germersheim. Er werd nu een groot geallieerd bruggenhoofd gevormd van Bonn tot Mannheim, van waaruit het laatste offensief van de Westerse geallieerden moest starten. Het plan was om contact te maken met de Russen bij de Elbe, waardoor Duitsland in tweeën zou zijn gesplitst.

DUITSLAND IN

Het belangrijkste doel voor de US Twelfth Army Group was de industriële regio Leipzig en Dresden. In het noorden moest de Twenty-first Army Group van Montgomery naar Hamburg oprukken, en moest de Canadese linkerflank Nederland bevrijden en vervolgens langs de kust oprukken via Emden en Wilhelmshaven. De US Ninth Army die zich rechts daarvan bevond moest in een bocht om de Ruhr heen trekken tot ze het First Army van Hodges bij Lippstadt ontmoetten om zo Heeresgruppe B van veldmaarschalk Walther Model in het Ruhrgebied in te sluiten. Na Hamburg zouden de Britten naar de Oostzee en Schleswig-Holstein, en tegelijkertijd richting de Elbe tot aan Magdeburg oprukken.

OMSINGELING VAN HET RUHRGEBIED

Het Ruhrgebied, de industriële kern van Duitsland, werd op 4 april omsingeld door het Amerikaanse 1st

Aanval op een rivier

DE WESTERSE GEALLIEERDEN namen het zekere voor het onzekere tijdens het oversteken van de Rijn. De geallieerde luchtmachten moesten de laatste overblijfselen van de Luftwaffe neutraliseren. Ze voerden patrouilles uit boven de belangrijkste vliegvelden van de Luftwaffe om te voorkomen dat de Luftwaffe zag hoe er massa's manschappen en materieel bij de oversteekpunten werden samengebracht. Er moesten nieuwe spoorwegverbindingen worden gerealiseerd in de Britse sector om 662 tanks van verschillende makelij, 4000 'tank transporters' en 32.000 andere voertuigen aan te voeren. Bovendien moesten er 3500 middelzware en veldkanonnen worden samengebouwd, plus allerlei superzware artillerie voor de belangrijkste aanvalsacties.

Rechts:
De Luftwaffe kon weinig meer uitrichten om te voorkomen dat de geallieerden hun bruggenhoofd op de oostelijke oever van de Rijn versterkten. De geallieerde jachtvliegtuigen hingen boven de Duitse vliegvelden vanwaar eventueel onderscheppingsvliegtuigen konden opstijgen.

Hieronder:
Amfibie-, 'Duplex Drive' (DD) Sherman tanks hadden de geallieerden vanaf de eerste aanval in Normandië vergezeld. Zij dienden ter versterking van de eerste golf aanvalstroepen.

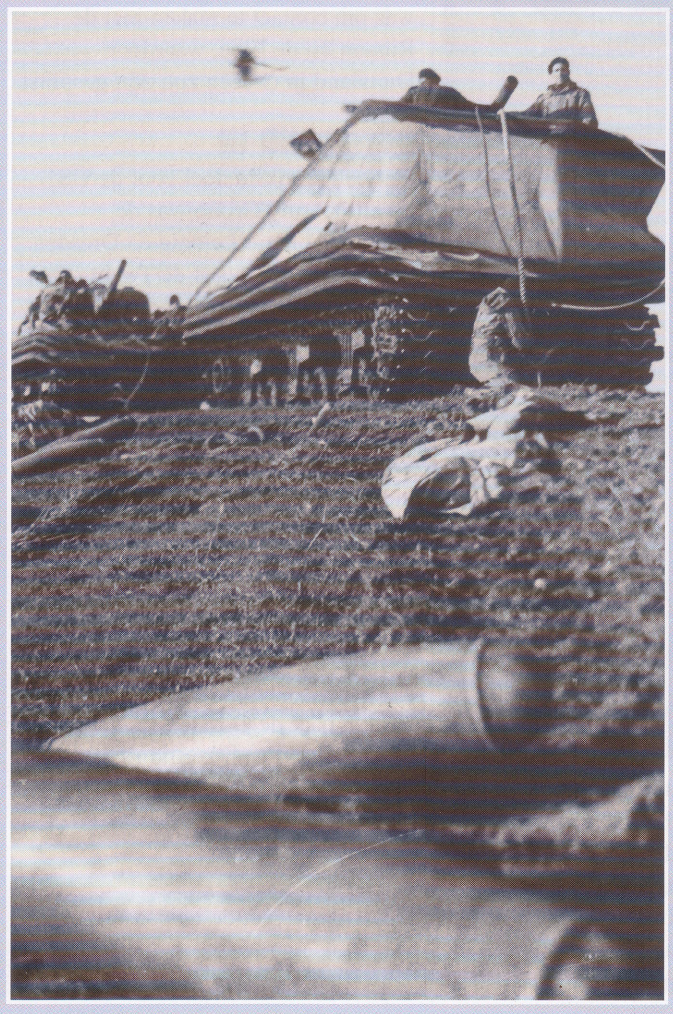

Hieronder:
Het LVT (Landing Vehicle Tracked) dat met name ontwikkeld was voor gebruik door de US Marines in de Stille Zuidzee, was zeer geschikt voor gebruik in overstroomde gebieden en voor het oversteken van rivieren.

Helemaal onderaan:
Er werden twee divisies geallieerde luchtlandingstroepen gedropt voordat de hoofdaanval plaatsvond. De Duitsers slaagden er niet meer in het succes te herhalen dat ze zes maanden daarvoor bij Arnhem hadden geboekt.

en 9th Army. In dit gebied zaten nog de restanten van de Duitse legergroep B plus elementen van de parachutisten van Heeresgruppe A. Het gebied werd op 18 april ingenomen waarbij er 325.000 Duitse soldaten gevangen werden genomen. Model, de brandweerman van de Führer, pleegde op 21 april zelfmoord. Op 13 april bevrijdden de geallieerden de concentratiekampen Belsen en Buchenwald en kwam Wenen in handen van het Rode Leger. Neurenberg werd op 20 april ingenomen door het Amerikaanse 7th Army, terwijl Dachau op de 25e bevrijd werd door de Amerikanen. In het noorden zaten eenheden van het Duitse 11e Leger vast in een belegerd gebied in het Harzgebergte. Zij verzetten zich fel.

HET RODE LEGER OVER DE RIJN

In het Oosten trok het Rode Leger noordwaarts om Pommeren en Silezië te ontdoen van Heeresgruppe Vistula onder het bevel van *Reichsführer-SS* Heinrich Himmler. Het 3e Gardetankkorps van maarschalk Konstantin Rokossowski voerde de aanval richting de Oostzeekust aan en kwam hier op 1 maart aan. Hierdoor werden de Duitse garnizoenen en depots bij Danzig (Gdansk) en Gotenhaven (Gdynia) afgesneden en werd de opmars van Zjoekow naar Kolberg ondersteund. Deze havenstad viel op 18 maart. Vier dagen later voerde het 1e Wit-Russische Front een aanval op Küstrin uit. De stad viel op 30 maart in Russische handen. In het zuiden, in Silesië, rukten de troepen van maarschalk Ivan Konjew op naar Grottkau en Moravska Ostrava. De bevolking van Breslau, de belangrijkste stad van Silesië, was naar Dresden geëvacueerd en de stad was in een fort veranderd. Deze stad werd verdedigd door 35.000 troepen, die versterkt werden door paratroepers die via een provisorische landingsbaan werden aangevoerd. Hier hielden de Duitsers stand tot 8 mei 1945.

GESELING UIT DE LUCHT

Terwijl de grondtroepen steeds verder in het Rijk oprukten, gingen de geallieerde luchtaanvallen in alle hevigheid door. Sinds de start van de slotoffensieven waren er bijna een kwart miljoen bommen afgeworpen en waren er vrijwel geen belangrijke doelen meer over voor de Britse en Amerikaanse zware bommenwerpers. Dresden had geen enkele strategische waarde, maar dat weerhield RAF Bomber Command en de US 8th Air Force er niet van om de stad te vernietigen. In een serie bombardementen van 13 tot en met 15 februari werd er een vuurstorm aangericht die de oude stad helemaal platbrandde. De bevolking van de stad, waar zich ook nog zo'n 100.000 vluchtelingen veilig hadden gewaand, werd zwaar getroffen.

OP NAAR BERLIJN?

Alle ogen richtten zich nu op Berlijn. Wie zou hier als eerste aankomen? Montgomery wilde zijn legergroep in hoog tempo over de Noord-Duitse vlakte laten trekken om de Duitse hoofdstad in te nemen. Eisenhower was voorzichtiger: hij was niet helemaal zeker over Beieren waar de nazi's zich naar verluidt hadden verschanst. Samen met Roosevelt vond hij het een beter idee om de Russen de Duitse hoofdstad te laten innemen. De ziekelijke Amerikaanse president dacht dat Stalin meer medewerking zou verlenen bij de naoorlogse verdeling van Europa als hij Berlijn aan het Rode Leger overliet. De leiders van de Westerse democratieën hadden nog altijd niet geleerd hoe ze met dictators moesten onderhandelen!

HET EINDE IN ZICHT

De *Götterdämmerung* van het Derde Rijk kwam tot een gewelddadige afsluiting toen het Rode Leger Berlijn bereikte. Het laatste Russische offensief begon op 16 april, met een enorme tangbeweging. Aan de Oostzee had het 2e Wit-Russische Front de Oder bij Stettin bereikt. Links daarvan was het 1e Wit-Russische Front de Oder al overgestoken en hadden ze een basis ingenomen in Küstrin. In het zuiden stak het 1e Oekraïense Front de rivieren de Oder en de Neisse over. Voor deze drie offensieven zetten de Sovjets in totaal 2,5 miljoen troepen in, 6250 pantservoertuigen, 10.400 kanonnen en mortieren en 7500 vliegtuigen. Deze rode vloedgolf vaagde alle tegenstand weg. De levensduur van Hitlers Duizendjarige Rijk was nu tot luttele weken geslonken.

Rechts:
***In februari 1945 was het Duitse verzet tegen de Russen grotendeels beperkt tot infanterieacties, aangezien er niet meer genoeg brandstof was voor de voertuigen. Het enige antwoord dat de meeste Wehrmacht-eenheden hadden op de hordes Sovjet-tanks was de enkelschots* Panzer-faust.**

Links:
Waffen SS-troepen trekken een uitgeschakelde IS-2 'Josef Stalin'-tank voorbij. De beste Duitse troepen boden nog altijd effectief verzet, maar het Rode Leger had eenvoudigweg te veel mannen, tanks en kanonnen om zich nog te laten afstoppen.

Rode Kolos

HET SOVJET-LEGER dat begin 1945 klaarstond aan de oostgrenzen van Duitsland was de machtigste strijdmacht die ooit was samengebracht. Het front besloeg 2000 km: van Memel aan de Oostzee tot in Joegoslavië. Langs die frontlijn bevonden zich meer dan zes miljoen Sovjet-soldaten, verdeeld over negen 'Fronten'.

De strategie was eenvoudig: de zuidelijke fronten moesten Hongarije binnenvallen om de laatste Duitse olievoorraden te bedreigen en de reserves van de Wehrmacht weg te lokken van Heeresgruppe Mitte. De noordelijke fronten pakten de Duitse troepen aan de Oostzee aan en moesten daarna naar het westen oprukken via Oost-Pruisen.

Het zwaartepunt bevond zich in het centrum waar de fronten onder aanvoering van Rokossowski, Zjoekow en Konjew zich een weg zouden banen naar het hart van Duitsland. De grootste en krachtigste strijdgroep moest de *Ostheer* definitief uitschakelen.

Bovenaan:
Het Rode Leger van 1945 was een heel andere kolos dan het leger dat in 1941 en 1942 zulke catastrofale verliezen had geleden. Grote aantallen ervaren soldaten bemanden nu effectieve, krachtige wapens. Dit leger werd geleid door de zware IS2-tank, met zijn machtige 122-mm kanon.

Boven:
Stalins leger werd aangevoerd door vastberaden, vaardige bevelvoerders. Dit zijn de maarschalken die leiding gaven aan de beslissende aanvallen op Duitsland: (voorste rij, van links naar rechts) I. Konjew, A. Vasilievski, G. Zjoekow, K. Rokossowski, K.Meretskov; (achterste rij, van links naar rechts) F. Tolbukhin, R. Malinovski, L. Govorov, A. Yeremenko en I. Bagramyan.

Het Derde Rijk valt uit elkaar

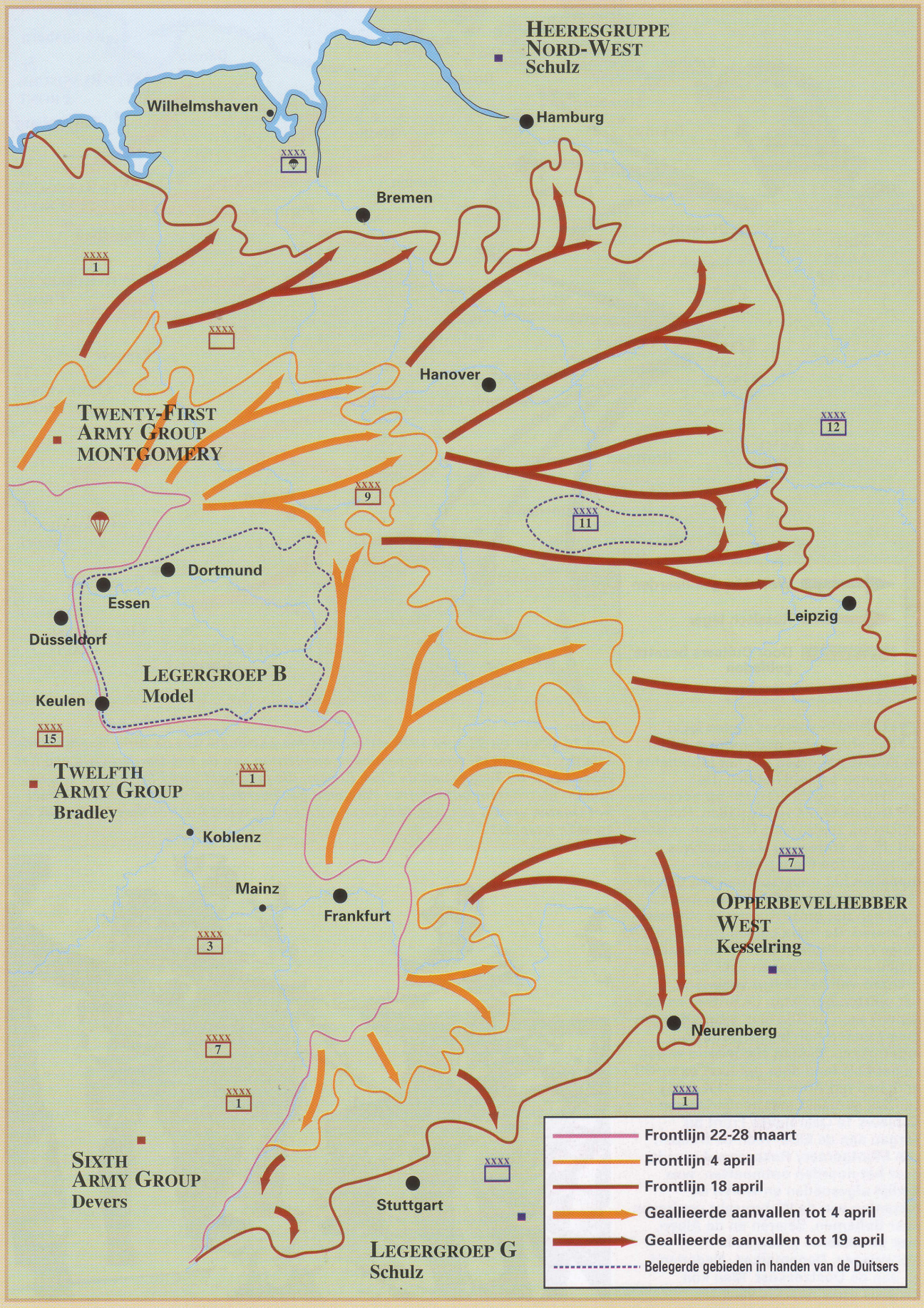

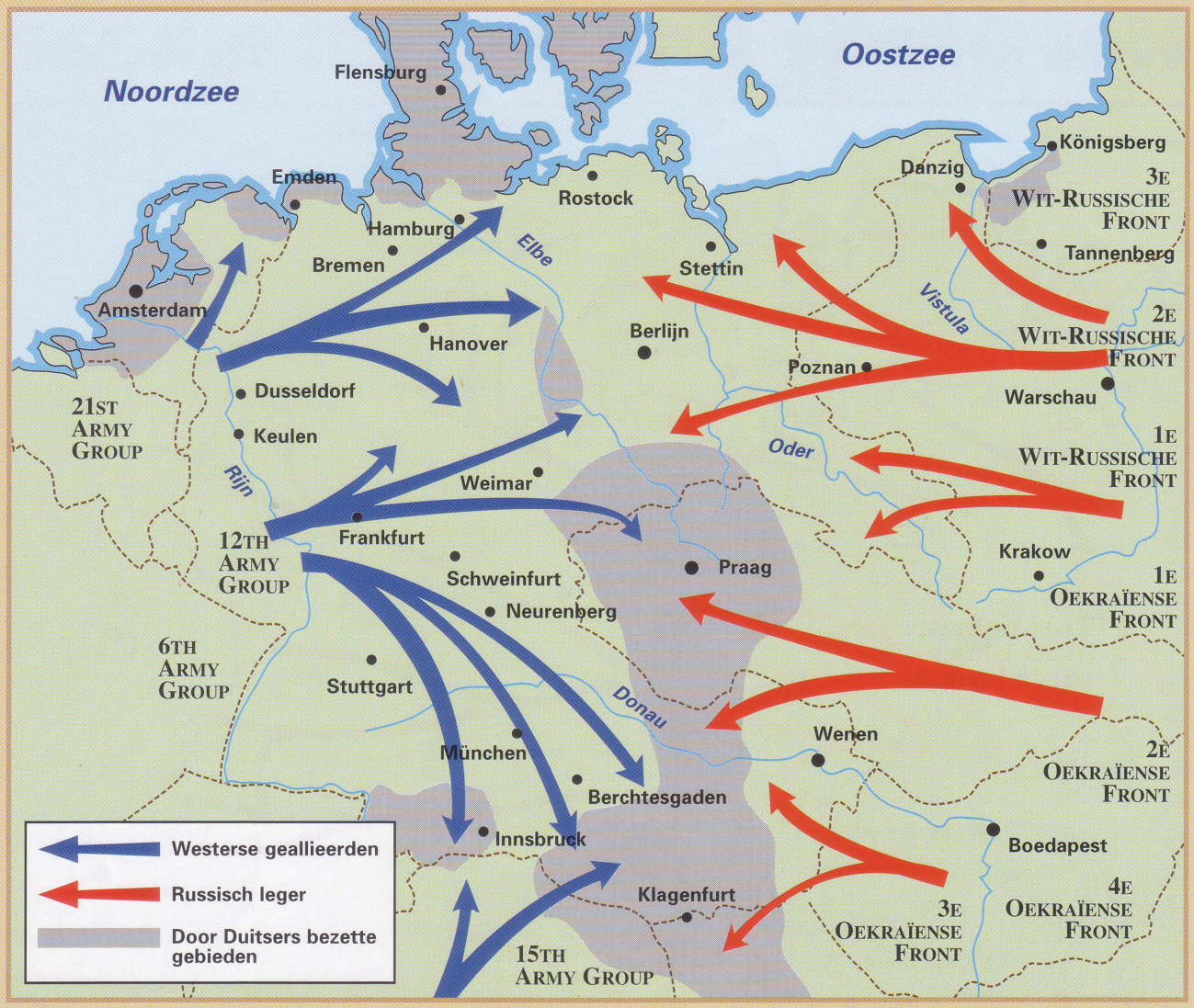

BEGIN 1945 was het Duitse leger in de verdediging gedwongen, nadat de laatste pogingen om het initiatief te herwinnen gefaald hadden. De geallieerde legers stonden op het punt om Duitsland binnen te vallen. Hogere officieren, zoals Heinz Guderian, wisten dat dit de stilte voor de storm was. Duitsland zou binnen een paar maanden het onderspit moeten delven.

De eerste hamerslag kwam met de start van het grote Russische offensief in januari. De Rode Legers trokken via Polen Oost-Pruisen binnen en stonden al binnen enkele dagen voor de grenzen van het Duitse vaderland. In het westen bereikten de Britten en de Amerikanen de Rijn eind februari, en in maart waren hun legers Duitsland ingetrokken. Binnen een maand waren ze het hele land door gereden en op 25 april had het Amerikaanse 1st Army contact gemaakt met eenheden van Konjews 1e Oekraïense Front bij Torgau aan de Elbe. Toen de troepen van Montgomery Rokossowski verder naar het noorden ontmoetten, was Berlijn afgesneden en waren de restanten van de Wehrmacht verdreven naar Bohemen, Beieren en de Alpen, met geïsoleerde groepjes in Noorwegen, Denemarken, Nederland en aan de Oostzeekust. Men kon nergens meer naartoe vluchten.

Onder:
Om 16.40 uur op 25 april 1945 ontmoette een patrouille van de Amerikaanse 69th Infantry Division de vooruitgeschoven elementen van de 58e Gardedivisie van het Rode Leger bij Torgau aan de Elbe. Russen die helemaal vanaf Stalingrad waren komen marcheren, ontmoetten Westerse geallieerden die vanaf Normandië naar het Oosten waren gesneld. Met deze ontmoeting werd Adolf Hitlers Derde Rijk in tweeën gesplitst.

BURGERS IN UNIFORM

In Duitsland was men altijd al gek geweest van uniformen. Toen het de paramilitaire SA-formaties verboden werd om hun bruine hemden te dragen, was dat echt een klap in het gezicht voor de nazi-partij. Zodra de nazi's aan de macht kwamen, moesten alle burgerorganisaties uniformen in de nazi-stijl gaan dragen.

Op het hoogtepunt van Hitlers bewind leek elke Duitser wel een uniform te dragen.

DE ITALIANEN hadden misschien meer gevoel voor stijl, maar de nazi's waren de meesters in het gebruik van uniformen om aan te geven welke positie iemand innam in de maatschappij. In alle landen worden uniformen en onderscheidingstekens gebruikt om verschillen in rang of gezag bij overheids- of militaire organisaties aan te duiden, maar de Duitsers pasten het concept ook op burgerorganisaties toe. Uniformen waren ook een psychologisch belangrijk instrument voor de nazi's: het gebruik van nationaal-socialistische symbolen op de onderscheidingstekens van de lokale en staatsinstanties gaf aan hoe sterk de greep van de partij was op alle aspecten van het openbare leven.

GRIJS IN DE MODE

De meeste mensen kennen de militaire emblemen en versierselen van de Wehrmacht en de Waffen-SS wel. Ook de onderscheidingstekens van nazi-organisaties zoals de SA, de Hitlerjugend en de politie zijn gewilde verzamelobjecten, maar dit is nog maar het puntje van de ijsberg. Er waren tenminste 64 verschillende geüniformeerde organisaties in Hitlers Duitsland. Dit liep uiteen van landelijke instanties zoals de *Reichsarbeitsdienst* en de spoorwegen tot vrijwilligersorganisaties zoals het Duitse Rode Kruis en gespecialiseerde groeperingen zoals de *Deutschen Falkenorden*, de *Deutscher Jägerschaft* en de Nationale Hengstenfokkerijen in Oost- en West-Pruisen waarvan de functionarissen hun eigen rangemblemen hadden.

Boven:
De hoge pet van een officier van de Technische Nothilfe. *Deze organisatie, die in 1919 werd opgezet om de staking te breken van voormalige militaire technici en ervoor te zorgen dat de belangrijkste installaties bleven werken, groeide uit tot een organisatie van experts die technisch advies gaven en hulp boden in noodsituaties.*

Onder de nazi's werd de Technische Nooddienst opgenomen in de politie en tijdens de oorlog raakte de dienst nauw verwant aan de Waffen-SS, omdat ze veelvuldig werden ingezet voor technische werkzaamheden achter de frontlinies. Op de foto ziet u een rechter kraagembleem met aanduiding van de eenheid, een linker kraagembleem dat de rang van een onderofficier aangeeft, een armband en een driehoekig embleem voor op een pet.

Hieronder:
Een hoge pet voor een officier van het Deutsches Rotes Kreuz. *Deze Duitse tak van het internationale Rode Kruis, opgericht in 1869, kwam in 1939 onder controle van de nazi's, toen de organisatie gecentraliseerd werd onder Adolf Hitler.*

Boven:
Een set emblemen van het Duitse Rode Kruis, waaronder een gesp voor vrijwilligers, een petembleem en het kraagembleem met zilveren bies dat gedragen werd door alle rangen tot en met de DRK-Generalführer.

Hieronder:
In 1937 werd de genationaliseerde maar onafhankelijk geleide Deutsche Reichsbahn *een overheidsorganisatie. Het was de grootste onderneming in Duitsland en een van de grootste werkgevers. De oorlogsemblemen op onderstaande foto zijn onder andere een armband die werd gedragen door helpers en functionarissen, een armembleem en een armband die werd gedragen door een militaire verbindingsfunctionaris in Brussel, plus een kraagembleem uit 1942 voor functionarissen van middelhoge rang.*

Boven:
Een reversknoop van de NSLB. De NS Lehrerbund, *of nationaal-socialistische onderwijzersbond, was de partijorganisatie die de Duitse onderwijzers ervan moest overtuigen dat ze de partijlijn moesten volgen.*

Rechts:
Een tuniek die gedragen werd door een Oberzollinspekteur *(belastinginspecteur). De letters RFV op de epaulet staan voor* Reichsfinanzverwaltung. *Op het borstzakje is een IJzeren Kruis Eerste Klasse gespeld en een SA-sportspeld in brons.*

Hieronder:
De Duitse post-, telegraaf- en telecommunicatie-diensten vielen onder de Deutsche Reichspost. *De functionarissen ervan droegen blauwe tunieken en petten, met oranje biezen en kraagemblemen.*

Vichy-regering

De Nationale Vergadering van de rechtse regering van Henri Pétain werd in de badplaats Vichy gevestigd, nadat Frankrijk in 1940 door de Duitsers was verslagen. Het Vichy-regime bleef in Vichy-Frankrijk aan de macht tot de bevrijding in 1944. Zelfs nadat de Duitsers de rest van Frankrijk in november 1942 volledig bezetten, bleef de autoritaire, antisemitische Vichy-regering in functie. Zij zetten 135.000 mensen gevangen, interneerden nog eens 70.000 mensen, deporteerden zo'n 76.000 joden, waarvan slechts 3 procent na de oorlog naar Frankrijk terugkeerde, en stuurden 650.000 Franse arbeiders naar Duitsland.

De politie van Vichy-Frankrijk, de *Milice*, voerde in samenwerking met de SD en de Gestapo operaties uit tegen het verzet. De Milice stond onder leiding van Joseph Darnand, een veelvuldig onderscheiden veteraan uit de Eerste Wereldoorlog met extreme, antisemitische denkbeelden. In de zomer van 1944 werden er ca. 5.000 Vichy-collaborateurs standrechtelijk geëxecuteerd gevolgd door nog eens 15.000 in de weken na de bevrijding. Pétain werd berecht en ter dood veroordeeld, maar zijn straf werd omgezet in levenslange gevangenisstraf.

Boven:
Maarschalk Henri Pétain beweerde dat hij met de Duitsers samenwerkte om Frankrijk voor erger te behoeden.

Boven:
Pierre Laval, een meesterintrigant, was de sturende kracht achter de collaboratie van de Vichy-regering met de Duitse bezetters.

Zie ook Nazi verschrikkingen
Nummer 7: Collaborateurs

Vlasov, Andrei (1900 - 1946)

Andrei Vlasov werd op 1 september 1900 geboren in Lomkino in de buurt van Nizjni Nowgorod. In 1919 ging hij in het Russische leger. Toen Duitsland Rusland binnenviel was hij opgeklommen tot de rang van generaal en voerde hij het bevel over het 4e Tankkorps. Hij verdedigde Kiev in september 1941 als opperbevelhebber van het 37e leger en speelde een succesvolle rol bij de verdediging van Moskou in december 1941. In maart 1942 werd hij plaatsvervangend bevelvoerder van het Volkhov-front. Hij werd op 11 juli gevangen genomen omdat de legergroep waarin hij zich bevond niet kon ontkomen uit de Duitse omsingeling.

Ontevreden over Stalins leiderschap stelde hij zich ter beschikking aan het *Smolensker Komitee* - een groep antistalinistische Russische soldaten en politici - en schreef hij pamfletten die achter de Russische linies werden afgeworpen en die de Russische soldaten ertoe moesten aanzetten te deserteren. Hij probeerde een militaire eenheid op te zetten die tegen de Russische troepen zou vechten.

De Duitsers gebruikten hem eigenlijk alleen maar voor propaganda-doeleinden. In november 1944 maakte hij tijdens een toespraak in Praag het manifest bekend van het 'Comité voor de bevrijding van de volkeren van Rusland'. Aan het eind van de oorlog voerde hij het bevel over het Vlasov-leger - twee divisies gestoken in Duitse uniformen met hun eigen armemblemen. De meeste van hun wapens waren door de Duitsers op de Russen buitgemaakt. Vlasov werd aan het eind van de oorlog door de Britten opgepakt en overgedragen aan de Sovjet-Unie, waarna hij wegens verraad werd berecht in Moskou en op 2 augustus 1946 werd geëxecuteerd.

Rechts:
Andrei Vlasov was een capabele generaal die op 20-jarige leeftijd naam maakte als divisiecommandant tijdens de Russische burgeroorlog. Hij was een van Stalins favoriete generaals, maar keerde zich uiteindelijk tegen zijn voormalige meester.

Volk

Een van de basisconcepten in de nationaal-socialistische ideologie. Het woord *Volk* was oud hoog-Duits voor een groep strijders. In de 17e eeuw werd de term ook gebruikt als aanduiding van het gewone volk, maar met de opkomst van de romantiek in de 19e eeuw ontstond er een geheel nieuwe betekenis. Voor de romantici duidde *Volk* op de basis van de natie, het fundament waar omheen de hele maatschappij gevormd was. Vanuit dit idee werd volk identiek aan het idee van een natie met gemeenschappelijke culturele en taalkundige kenmerken.

Dit concept was van groot belang voor de *völkische* bewegingen aan het begin van de 20e eeuw. Zij geloofden dat het Germaanse ras altijd al een mystieke band had gehad met het land op zich en het woord *völkisch* werd geleidelijk aan gebruikt als aanduiding voor alle rechtse nationalistische bewegingen.

Met de opkomst van het nationaal-socialisme eigenden de nazi's zich het idee *volk* toe en gebruikten ze het bij de uitleg van hun racistische thema's, waarin *volk* werd gedefinieerd in termen van hetzelfde bloed of ras. Tegelijkertijd gebruikten de Duitse communisten en socialisten de term *volk* weer voornamelijk als aanduiding van het gewone volk, de arbeidersklasse.

Zie ook Geheim archief Nummer 6: De Beginjaren

Völkischer Beobachter

Het partijblad van de nazi-partij heette oorspronkelijk de *Münchener Beobachter*, totdat de krant in december 1920 door Dietrich Eckart voor de partij werd opgekocht. Vanaf 1921 voerde Alfred Rosenberg de redactie van het blad. Vanaf 1923 werd het blad uitgegeven door Eher Verlag, de uitgeverij van de partij onder leiding van Max Amann. Het blad werd in 1923 na de Hitler-Ludendorff-Putsch verboden en verscheen pas weer in februari 1925. De oplage groeide van 4000 exemplaren in 1925 tot meer dan 125.000 in 1932. In die periode werd het blad gezien als een van de belangrijkste instrumenten voor het verspreiden van de denkbeelden van de partij. Het blad bevatte artikelen van *völkische* journalisten en van mensen uit Hitlers naaste kring. Nadat de nazi's in 1933 aan de macht kwamen, werd de krant het populaire maar 'serieuze' nazi-blad en werd hij uitgegeven in München en Berlijn, en na 1938 ook in Wenen. Dat jaar nam Wilhelm Weiss de redactie over. Het kopen van een exemplaar van dit quasi-officiële partijorgaan werd door veel leden van de NSDAP als een uiting van loyaliteit gezien. De oplage bleef tijdens de oorlogsjaren stijgen, tot een maximum aantal van 1,7 miljoen exemplaren in 1944.

Berliner Ausgabe

VÖLKISCHER BEOBACHTER

Berliner Ausgabe

Deutschland stark und entschlossen!

Die Rede des Führers im befreiten Danzig

Hierboven:
De* Völkischer Beobachter *was het grootste nazi-blad en een van de belangrijkste propaganda-instrumenten van de NSDAP. Als subtitel werd een kreet gevoerd die vertaald kan worden als 'Militant blad van de nationaal-socialistische beweging in Groot-Duitsland'.

Völkische Bewegung

De *Völkische Bewegung* of 'Volksbeweging' omvatte tal van antisemitische, nationalistische en romantische politieke bewegingen die al voor de Eerste Wereldoorlog waren ontstaan maar die zich pas daarna echt ontwikkelden. Deze beweging verzette zich tegen de 'Novemberverbrecher' en het 'Diktat' van Versailles; degenen die zich aansloten bij deze beweging werden eigenlijk allemaal aangetrokken door de boodschap van intense haat jegens de joden en bolsjewisten.

Uit de *völkische* beweging waren de NSDAP en de voorganger ervan, de Deutsche Arbeiterpartei, voortgekomen. Desondanks had Hitler weinig met de beweging op. Hij beschreef de leden als "predikers die de weg kwijt zijn" en zei dat de organisatie bestond uit "zeer eerbiedwaardige, maar excentrieke en naïeve academici, professoren, districtsfunctionarissen, hoofdmeesters en juristen."

De *völkische* beweging dacht Hitler te kunnen gebruiken als *Massentrommler* - de trommelaar die de massa's de weg zou wijzen naar het eigen kamp. Maar evenals de politici die dacht dat ze Hitler wel in de toom konden houden, kwamen ze tot de ontdekking dat de Führer zijn eigen plan trok.